

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Unge muslimer i møte med kontroversielle spørsmål

En kvalitativ studie av unge muslimers opplevelser i møte med kontroversielle
spørsmål relatert til islam

Rian Dzelili

Veileder

Førsteamanuensis Emil Sætra

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5055: Masteroppgave Lektorprogram i KRLE/ religion og etikk og samfunnsfag

45 ECTS, Vår 2024

Antall ord: 27 201

Forord

Å jobbe med denne masteravhandlingen har vært en spesiell reise. Jeg har tilegnet meg mange nye erfaringer og lærerike opplevelser, som jeg definitivt vil ta med meg videre inn i rollen som fremtidig lærer. Etter fem år som student, er det på tide å entre nye kapitler i livet hvor jeg kan bruke mine kunnskaper til nytte, og utvikle meg videre.

Dette hadde likevel ikke vært mulig uten en rekke personer som har hjulpet meg med å nå målet mitt. Aller først, retter jeg en stor takk til Emil Sætra som har vært en utrolig god veileder i dette prosjektet her. Prosessen har vært mye enklere med din faglige kompetanse og gode støtte i disse tider. Jeg vil også takke Geir Afdal og de andre studentene i samme veiledningsgruppen for tilbakemeldinger og gode innspill.

En spesiell takk til min familie. Min far Sevdali, min mor Semra og min søster Leila. Dere er grunnen til at jeg er der jeg er nå, og jeg ville aldri klart meg uten deres støtte, tålmodighet og barmhjertighet ovenfor meg. Deres verdi kan aldri beskrives med noen ord.

Sist, men ikke minst, vil jeg nevne min kjære kone, Shqiponje. Jeg er evig takknemlig for deg, den personen du er og det varme hjertet ditt. Du har vært en uvurderlig støttespiller hele veien, og motivert meg til å gjøre det beste jeg kan i vanskelige tider. Din tilstedeværelse har vært min drivkraft. Derfor, tusen hjertelig takk for alt du gjør!

Langhus, 15. mai 2024

Sammendrag

Denne masteroppgaven utforsker opplevelser blant unge muslimer i møte med diskusjoner om kontroversielle temaer knyttet til islam. Med fokus på både klasserom, mediepåvirkning og andre arenaer, søker oppgaven å avdekke hvordan unge muslimer opplever disse diskusjonene.

Muslimer opplever i stor grad at mediefremstillingene om islam er unyanserte, og de opplever en stigma rundt sin religiøsitet i møte med diskusjoner i både klasserom, men også i andre arenaer. Viktigheten av at unge personer deltar i diskusjoner om kontroversielle spørsmål er forankret i det norske og europeiske skolesystemet, og er derfor svært relevant for de unge muslimene som bor og er oppvokst i landet. Derfor vil oppgaven gi et innblikk på hvilke muligheter og begrensinger som kommer frem når muslimer møter diskusjoner relatert til islam.

Forskningsmetoden baserer seg på kvalitative metoder, hvor det er blitt gjort fire semi-strukturerte intervjuer med til sammen åtte unge muslimer. Studiens hovedsakelige funn tyder på at informantene ser høy verdi av å møte på kontroversielle spørsmål relatert til islam, at dette fører til en økt mulighet for dem å vise sin del av mangfoldet i islam. Videre hevder jeg at muslimske elever ikke bør beskyttes fra kontroversielle spørsmål relatert til islam, men at de heller bør utsettes for det. Det begrunnes med forankring i den norske skole sitt fokus på demokratiske prosessen og muligheter for økt følelse av inkludering i det norske samfunn.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Studiens bakgrunn	1
1.2	Problemstilling.....	3
1.3	Studiens hensikt.....	3
1.4	Forskningsspørsmål og avgrensning	4
1.5	Oppgavens disposisjon	5
2	Tidligere forskning og teori.....	6
2.1	Tidligere forskning	6
2.2	Hva er et kontroversielt spørsmål?	9
2.3	Utfordringer ved kontroversielle spørsmål i undervisning.....	10
2.4	Hvordan er islam knyttet til kontroversielle spørsmål?.....	12
2.5	Islam som et kontroversielt tema i undervisning.....	14
2.6	Teori og tidligere forskning oppsummert.....	17
3	Metode.....	19
3.1	Kvalitativ forskningsmetode.....	19
3.2	Utvalget av informantene	20
3.3	Datainnsamling	21
3.3.1	Forkant av intervjuene.....	21
3.3.2	Intervjuguide	22
3.3.3	Selve gjennomføringen av intervjuene.....	23
3.4	Transkribering	24
3.5	Analyseprosessen.....	25
3.6	Sentrale forskningsetiske prinsipper.....	26
3.7	Reliabilitet og validitet	27

4	Analyse.....	29
4.1	Hvilke kontroversielle spørsmål opplever informantene?.....	29
4.1.1	Kvinnesyntet i islam.....	30
4.1.2	Homofili i islam	34
4.2	Kontroversielle spørsmål i klasserommet.....	37
4.2.1	«De fleste i klassen min er muslimer»	38
4.2.2	«Det var splittet mellom oss muslimene og de andre».....	41
4.2.3	«Jeg var den eneste muslimen i min klasse»	43
4.3	Opplevelsen av møter med muslimer og ikke-muslimer.....	46
4.3.1	«Hvordan møter du ikke-muslimer i slike diskusjoner?»	47
4.3.2	«Hvordan opplever du diskusjoner med andre muslimer?».....	52
4.4	Kontroversielle spørsmål i medier og sosiale medier.....	57
5	Drøftende konklusjon	63
5.1	Hvilke kontroversielle spørsmål opplever informantene?.....	63
5.2	Kontroversielle spørsmål i klasserommet.....	64
5.3	Opplevelsene av møter med ikke-muslimer og andre muslimer	65
5.4	Kontroversielle spørsmål i media og sosiale medier	66
5.5	Didaktiske implikasjoner	67
6	Litteratur.....	69
7	Vedlegg	72
7.1	Vedlegg 1, Intervjuguide	72
7.2	Vedlegg 2, Samtykkeskjema	73

1 Innledning

1.1 Studiens bakgrunn

Min personlige motivasjon for å gjennomføre denne studien kan spores tilbake til studieåret 2022-2023. Da ble jeg introdusert for flere spennende og interessante perspektiver som tok opp viktige pedagogiske og didaktiske utfordringer man kan møte på i lærerprofesjonen. Særlig var “kontroversielle spørsmål” et fenomen som fanget min oppmerksomhet. Pensum tok for seg ulike aspekter ved å undervise om kontroversielle spørsmål. Dette, i kombinasjon med begeistringen jeg erfarte i møte med Lars Laird Iversens (2014) *Uenighetsfellesskap*, som tar for seg hvordan folk er uenige og likevel føler fellesskap med hverandre, førte til at jeg valgte kontroversielle spørsmål som et av fokusområdene i studien. Ideen om et uenighetsfellesskap tilsier at det å diskutere kontroversielle spørsmål bør være en del av den demokratiske samhandlingen. Iversen (2014) utforsker dessuten hvordan denne ideen også kan gjenspeile seg i et klasserom, hvor elever med ulike verdier møtes, og at klasserommet blir en øvingsarena for senere samfunnsdeltakelse.

Hva er det som gjør at diskusjoner om kontroversielle spørsmål er vesentlig for elever å kunne møte på og håndtere i hverdagen? Kerr og Huddleston (2017), som har skrevet en læringsressurs for lærere om undervisning i kontroversielle temaer i skoler for Europarådet, understreker viktigheten av at elever åpent får diskutere kontroversielle temaer. Ved å praktisere dette får elevene en dypere forståelse av hva det vil si å håndtere meningskonflikter og bygge gjensidig respekt og toleranse i møte med andre. Dette er verdier som står sentralt i å fremme demokrati og menneskerettigheter (Kerr & Huddleston, 2017, s. 12). Dermed fungerer skolen som en arena hvor elever med ulik bakgrunn kan skape respekt og toleranse på tvers av ulike meninger og syn.

Viktigheten av dette gjenspeiles også i læreplanen for religionsfaget, hvor det blant annet kommer frem i kompetansemålene i REL01-02 at elever skal: “ta andres perspektiv og håndtere meningsbrytning om religion, livssyn og verdispørsmål”. Elevene som deltar i religionsundervisning kommer med egne erfaringer og bilder av religioner, noe som preger undervisningen til å ikke være en nøytral kontekst. (Toft, 2017, s. 49). Dermed er det vesentlig at det er åpent for elever å diskutere kontroversielle temaer eller spørsmål relatert til

religion, slik at det skapes respekt og toleranse, som fører til demokratisk dannelse og medborgerskap for elevene.

Ved ulike søk i databaser hvor jeg forsøkte å se relasjonen mellom kontroversielle spørsmål og religion, var islam et tema som i høy grad var aktuelt. Islam er noe som er et stadig diskutert tema, og er ofte i søkelyset enten direkte eller indirekte i media og offentligheten. Ifølge Døving & Kraft (2013) har det vært en økning av nyhets saker relatert til negative saker knyttet til islam. I lys av at Norge med årene har blitt en sekularisert stat, er religion likevel omstridt på grunn av en økt innvandring som har ført til økende grad av religiøs mangfold i landet. Mer enn andre religioner, har islam fått økt dekning og vært et tema for debatt. Døving og Kraft (2013) mener dette ikke kan ses uavhengig av verdisynene som er viktige i den norske stat kontra ideologi og lære i islam. Dermed har dette økte fokuset rundt islam i medier, også har tatt sin plass i ulike deler av samfunnet slik som arbeidsplasser, skoler og politiske debatter.

Spesielt har dette vært et tema for diskusjon i religionsdidaktikken, hvor lærere har opplevd utfordringer ved å undervise i islam, og elever har opplevd et overdrevet fokus på mediens fremstillinger av islam i undervisningen. Stipendiat ved MF Vitenskapelige høyskole Audun Toft presenterte i 2017 en studie som handlet om muslimers opplevelse av undervisning om islam. Her fremkom det at både elever og lærere oppfattet at islam fikk mye negativ oppmerksomhet i media. Det opplevdes fra elevenes side som at undervisningen i islam ble preget av disse sakene og temaene, muligens på grunn av læreres ønske om å nyansere mediens fremstillinger (Toft, 2017, s. 40). Toft (2017) hevdet at den viktigste måten å motvirke stigma muslimer kan føle på er å gi mer rom for individnivå i undervisningen, hvor den enkeltes erfaringer vektlegges.

Hvis dette ses i lys av viktigheten av at elever generelt erfarer diskusjoner om kontroversielle spørsmål, vil jeg påstå at det er viktig for muslimske elever å ha disse erfaringene med å diskutere kontroversielle spørsmål, hvor deres verdier og holdninger kommer til uttrykk. Dette er en forutsetning for at den unge muslimske befolkningen i likhet med andre skal kunne føle et fellesskap i uenigheter og være en del av den demokratiske prosessen. At muslimske elever kan oppleve stigmatisering og utenforskap i undervisning om islam, er slik

jeg ser det noe som gjør det viktig å se på unge muslimers erfaringer med å diskutere kontroversielle spørsmål.

Dersom unge muslimer faktisk skal delta i diskusjoner om islam som er kontroversielle, er det viktig at deres erfaringer blir betraktet i møte med dette. Hvilke faktorer er det som spiller inn når de føler at de ikke vil ta en del av disse diskusjonene? Hva er det som på andre siden er en motivasjonsfaktor for dem å delta i diskusjoner? Hva har deres erfaringer utenfor klasserommet å si for hvordan de deltar i diskusjoner i klasserommet? Eller baseres diskusjonene på hvem de er i samtaler med? Ved å undersøke unge muslimers erfaringer med å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam, vil oppgaven forsøke å belyse denne tematikken på en måte som forteller noe vesentlig om deres begrensninger og muligheter rundt disse diskusjonene.

1.2 Problemstilling

Oppgaven undersøker et utvalg unge muslimers opplevelser med å diskutere kontroversielle spørsmål som er relaterte til islam. Hvilke erfaringer er det de har, basert på å observere og diskutere slike spørsmål i ulike rom og arenaer i livene sine, og hva er det de opplever som eventuelle muligheter og begrensninger i møte med disse diskusjonene?

For å svare på dette har jeg formulert følgende problemstilling:

Hvilke opplevelser har unge muslimer i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål som er relatert til islam?

1.3 Studiens hensikt

Ved slutfasen i denne studien vil jeg ha besvart den nevnte problemstillingen ved hjelp av kvalitative intervjuer jeg har gjennomført med åtte unge muslimer fra Oslo øst. Hensikten er å få et dypere innblikk i hva det de opplever i møte med diskusjonene om kontroversielle spørsmål relatert til islam. For å undersøke dette, er det en del elementer å ta i betraktning. Jeg vil forsøke å avdekke hva det er de opplever som kontroversielt, ettersom dette kan oppleves ulikt. Videre vil det være vesentlig å avdekke de ulike erfaringene i henhold til hvilke rom de befinner seg i når de opplever diskusjoner relatert til spørsmål om islam. Befinner de seg i klasserom hvor tema om islam kommer opp? Får de med seg offentlige debatter og nyheter som er knyttet til islam? Er det diskusjoner med nære venner eller oppleves de via sosiale

medier? Mulighetene er flere, hvor hovedmålet er å få et nærmere innblikk i hva informantene vektlegger ved disse møtene.

Et relevant perspektiv er hvordan informantene opplever klasseromsdiskusjoner. Dette vil ikke være mitt eksklusive fokus i studien, men samtidig blir det et av flere aspekter jeg vil se nærmere på. Erfaringer knyttet til kontroversielle spørsmål relatert til islam er ikke nødvendigvis begrenset til klasserommet. Jeg mener at de erfaringene muslimske elever har utenfor klasserommet, også kan ha implikasjoner for hvordan de forholder seg til diskusjoner i klasserommet. Jeg anser det som relevant å se disse perspektivene i lys av hverandre, ettersom skolen ikke er den eneste arenaen hvor holdninger og verdier dannes. Dermed er det relevant å se på hvordan deres holdninger og verdier reflekterer seg når de opplever diskusjoner i klasserommet som er relatert til islam.

1.4 Forskningsspørsmål og avgrensning

1.4 Forskningsspørsmål og avgrensning

Ut ifra den formulerte problemstillingen, hvor hovedmålet er å se på hvilke opplevelser unge muslimer har i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam, har jeg dannet forskningsspørsmål som vil reflektere de ulike aspektene denne studien tar for seg. Disse forskningsspørsmålene bidrar til sammen til å avgrense og belyse problemstillingen. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i fire forskningsspørsmål i analysekapittelet:

Forskningsspørsmål 1: *Hvilke kontroversielle spørsmål relatert til islam opplever unge muslimer å møte oftest på, og hvilke erfaringer kommer med disse?*

I dette forskningsspørsmålet vil jeg forsøke å avdekke hvilke kontroversielle spørsmål informantene oftest opplever i relasjon til islam. Dette spørsmålet vil gi et grunnlag for å fortelle noe om hvilke temaer eller spørsmål som går igjen hos informantene, hvordan de opplever diskusjonene om disse temaene.

Forskningsspørsmål 2: *Hvordan opplever unge muslimer klasseromsdiskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam?*

Dette forskningsspørsmålet går nærmere inn på hvilke forhold informantene har i relasjon til diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam i klasserommet. Her blir forholdet til medelever og lærere en viktig faktor å undersøke for å avdekke disse opplevelsene.

Forskingsspørsmål 3: *Hvordan opplever unge muslimer diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam med ikke-muslimer og andre muslimer?*

Dette spørsmålet vil bidra med å gi et innblikk i hvordan informantene opplever å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam med ikke-muslimer og andre muslimer. Hvilke forskjeller finnes ved å diskutere slike spørsmål i henhold til om personer de diskuterer med er muslimer eller ikke-muslimer. Har dette noe å si for hvordan diskusjonene foregår?

Forskingsspørsmål 4: *Hvordan opplever unge muslimer kontroversielle spørsmål om islam i medier og sosiale medier?*

Det siste forskningsspørsmålet vil bidra med å gi et perspektiv på hvordan informantene opplever å møte på disse diskusjonene i lys av store mediekkanaler, men også hvordan de opplever å observere slike diskusjoner i sosiale medier.

1.5 Oppgavens disposisjon

I neste kapittel (kap. 2) tar jeg for meg oppgavens teoretiske grunnlag og gir en forskningsoversikt som tar for seg relevante bidrag til fagområdet. Kapittel tre er oppgavens metodekapittel. Her vil jeg beskrive og begrunne de forskningsmetodiske valgene som har blitt gjort i studien. Derfra beveger jeg meg til kapittel fire, som er oppgavens analysekapittel. Her vil jeg presentere oppgavens funn. I femte og siste kapittelet legges det frem en drøftende konklusjon, hvor jeg vil redegjøre for mine viktigste funn og betydningen av disse. Til slutt vil jeg også si noe om hvilke didaktiske implikasjoner funnene i oppgaven kan ha.

2 Tidligere forskning og teori

I dette kapittelet vil jeg ta for meg teoretiske perspektiver og tidligere forskning som kan bidra med å belyse de aktuelle fagområdene i problemstillingen. Ettersom problemstillingen tar for seg hvordan unge muslimer opplever diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam, er det vesentlig å vise til teoretiske og empiriske perspektiver som tar for seg de ulike feltene. Aller først vil jeg gå inn på tidligere forskning som er gjort på feltet. Deretter vil jeg redegjøre for de teoretiske perspektivene som er grunnlaget for studien. For å presentere teorien, har jeg sammensatt noen spørsmål som jeg mener er vesentlig å svare på, for å danne et teoretisk grunnlag som kan støtte opp den empiriske delen av oppgaven. Spørsmålene jeg vil avklare i teoridelen er: 1) hva et kontroversielt spørsmål er, 2) utfordringer ved kontroversielle spørsmål i undervisning, 3) hvordan islam er knyttet til kontroversielle spørsmål og til slutt 4) undervisning om islam og hvordan dette oppleves av muslimer.

2.1 Tidligere forskning

I forskningsoversikten vil jeg vise til de feltene denne studien berører. Etter søk i databaser er det lite som tilsier at det finnes forskning som berører eksakt hva denne studien forsøker å avdekke. Likevel er det en del litteratur som er innom kontroversielle temaer i klasserommet som vil være relevant for min oppgave, hvor jeg vil trekke frem et par. Jeg vil derfor forsøke å inkludere studier som, på et vis, sier noe om hvordan unge muslimer kan oppleve diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam.

Anker og Von der Lippe (2016) tar for seg kritikken mot religionsundervisningen i Norge for å unngå konfliktorienterte perspektiver og kontroversielle spørsmål. Forskningen retter seg mot hvordan lærere håndterte terrorangrepene i Norge den 22. juli i videregående skole i faget RE. Undersøkelsen inneholder tidligere undersøkelser blant elever, og legger til læreres oppfatninger ved intervjuer. Funnene viser at hendelsen 22. juli har blitt sterkt begrenset i religionsundervisningene. Studien er relevant ettersom den trekker frem vesentlige funn om hvordan lærere og elever opplever å prate om terror som et kontroversielt tema. Dette knyttes opp mot islam, som i stor grad blir assosiert med terrorisme gjennom medier (Anker & Von der Lippe, 2016).

Det kommer frem i forskningen at lærere har opplevd det som utfordrende å ta opp sensitive temaer eller spørsmål som ikke har plass i læreplanen, og grunnet manglende kunnskap og

kompetanse om temaene. Studien viser til at lærernes kompetanse om temaet er et viktig poeng når det kommer til å ta opp disse temaene i undervisning (Anker & Von der Lippe, 2016). Studien peker også på elevenes synspunkter, hvor det kommer frem at elevene faktisk ønsker å prate om terror og religion i undervisningen. De vil tilegne seg kunnskap for å forstå hva som ligger bak det (Anker & Von der Lippe, 2016). Anker og Von der Lippe (2016) argumenterer også for at det kreves et tydeligere mandat fra skolemyndighetene, dersom kontroversielle spørsmål ikke skal overlates til tilfeldighetene.

Iversen (2014) introduserer “uenighetsfellesskap”, hvor han knytter det opp mot skolen og klasserommet. Uenighetsfellesskapet defineres som en gruppe personer med ulike synspunkter som i en felles prosess skal løse et problem eller en utfordring (Iversen, 2014, s. 12). Han peker på klasserom i offentlige skoler som et demokratisk samfunn i en liten skala, hvor mange ulike personer er satt sammen i et mangfold. Iversen (2014) trekker inn skolen som et viktig eksempel fordi det er en øvingsarena for samfunnsdeltakelse og den demokratiske prosessen elever går gjennom i skolen.

Iversen (2014) understreker viktigheten av at elever får bryne seg på å møte meningsbrytninger i klasserommet, deriblant å diskutere kontroversielle spørsmål. Et viktig poeng han trekker frem er at diskusjoner og mangfold ofte legger vekt på “hvilke meninger kan jeg tolerere”. Til dette etterspør han en endring, hvor man heller stiller spørsmålet “hvordan vil jeg møte disse meningene”. Han mener at dette legger til grunn for en mer fruktbar diskusjon, som gir muligheter for å forsøke å endre på det som oppfattes som utålelig, i stedet for å unngå diskusjoner om det (Iversen, 2014, s. 90).

Toft (2017) undersøker nærmere forholdet mellom muslimer og undervisning om islam. Et av spørsmålene i studien er hvordan negativ nyhetsdekning om islam påvirker undervisningen, og hvordan unge muslimer opplever dette. Studien viser at mange lærere som bruker religionsundervisningen til å nyantere negative representasjoner i media av islam, faktisk på motsatt side kan være med å forsterke stigmaene muslimske elever opplever. Toft (2017) hevder at undervisningen må gi mer rom til individet. Dette skal vi ta for oss litt nærmere i senere i teoridelen.

Synnes (2019) sin artikkel undersøker hvordan unge muslimer og kristne forhandler kjønn i migrantmenigheter. Studien forsøker å belyse hvordan ungdommer forholder seg til

forventninger om religiøse kleskoder, og hvordan deres oppfatninger av religiøsitet er et symbol på en grensedragnings mellom deres tilhørighet til religionen og det norske samfunn (Synnes, 2019). En viktig del av forhandlingene om kjønn, var at informantene i høy grad skilte mellom kultur og religion. Særlig de unge muslimene, peker på religion som mer avgjørende i deres liv, enn den kulturelle siden.

Østberg (2003) utførte en studie om norsk-pakistanske muslimer, hvor det trekkes frem utfordringer unge norsk-pakistanere møter på i relasjon til deres religion, etnisitet, kjønn og sosiale grenser. Det vises i studien til hvordan informantene forhandler mellom disse identitetene fra barndommen og videre inn i voksenlivet. Studien viser hvor vesentlig identitet er for norske muslimer, i likhet med Synnes (2019). Unge muslimer har en sterk tilknytning både til den norske identiteten. Likevel har de også religiøsitet og etnisitet som stammer fra deres hjem og foreldre, og har en sentimental verdi. Når disse identitetene kommer i konflikt, er de nødt til å forhandle med ulike aktører om valg de tar i deres liv. Et perspektiv både Synnes (2019) og Østberg (2003) presenterer er hvordan plagg har en vesentlig rolle i disse forhandlingene, deriblant muslimske kvinner sin hijab.

Masteravhandlingen til Kjelling (2009) tar utgangspunkt i hvordan unge muslimer i Norge oppfatter mediedebatten rundt islam, og har tatt bruk i kvalitative intervjuer av fem unge muslimer. Denne masteravhandlingen fokuserer på å få frem hvordan unge muslimer ofte ikke viser at mediebildet ikke samsvarer med det de står for. Informantene i studien mener at dette får konsekvenser for hvordan norske ikke-muslimer oppfatter dem som muslimer. Kjelling (2009) peker på at hans informanter opplever å måtte diskutere rundt slike temaer med andre. Deres utsagn peker på at forhandlinger med medier fører til en økt tilhørighet til det norske samfunn, og til den muslimske identiteten.

I boken *Unge muslimske stemmer* forsøker Sandberg (et al., 2018) å se nærmere på hvordan unge muslimer forholder seg til kontroversielle temaer som er relatert til islam. De forsøker å få frem hvordan den store majoriteten i den muslimske befolkningen blir usynlig når media legger vekt på ekstreme versjoner av islam (Sandberg et al., 2018). De har derfor med denne boken forsøkt å studere unge norske muslimers personlige, tro, religiøse praksis, gruppetilhørighet og deres syn på en rekke temaer relater til islam. Ved å fokusere på

meningene til muslimene i samfunnet, vises det en annen side enn den som dominerer i offentligheten og medier (Sandberg et al., 2018).

2.2 Hva er et kontroversielt spørsmål?

For å knytte begrepet “kontroversielt spørsmål” til min forskning, er det vesentlig å ta et nærmere blikk på hvordan dette begrepet blir fremstilt i forskningsintervjuene. Under intervjuene var det flere av mine informanter som ikke forsto hva et kontroversielt spørsmål betydde. Jeg forklarte dermed informantene hva dette begrepet betydde, hvor jeg tok utgangspunkt i Kerr & Huddleston (2017) sin læringsressurs for lærere om undervisning i kontroversielle temaer i skoler for Europarådet. Slik definerte jeg det for informantene:

Et kontroversielt spørsmål eller tema, er spørsmål og temaer hvor det kan oppstå diskusjon eller uenighet på bakgrunn av at det er et følsomt eller splittende, og kan gå inn på ulike ting, slik som livssyn, kjønnsroller eller politiske saker osv.

Gjennom oppgaven vil jeg derfor også forholde meg til Kerr & Huddleston (2017) sin definisjon av begrepet kontroversielle spørsmål. Definisjonen av kontroversielle temaer ifølge Kerr & Huddleston (2017, s. 13) er “temaer som vekker sterke følelser og splitter opinionen i lokalmiljøer og samfunn”, og er en definisjon som forankrer seg i Stradling (1984) sin forståelse av “controversial issues”. Stradling (1984), hevdet at spørsmål som splitter samfunnet dypt, og bidrar til motstridende forklaringer og løsninger basert på ulike overbevisninger, verdier og interesser er kontroversielle spørsmål. Gjennom oppgaven vil jeg forholde meg til Kerr & Huddleston (2017) sin definisjon av begrepet “kontroversielle temaer”.

Kerr og Huddleston (2017) sin læringsressurs om undervisning i kontroversielle tema gjennom opplæring til demokratisk medborgerskap og menneskerettigheter, ble utviklet for å støtte og fremme undervisning i kontroversielle tema eller spørsmål i skoler i Europa. Denne læringsressursen er ifølge dem en nødvendighet for å adressere at ungdom i Europa ikke får muligheten til å diskutere slike temaer på grunn av at det er utfordrende for lærere å anvende dette i undervisning. Dermed presenterer denne ressursen en “mer effektiv opplæring” for lærere i hvordan man underviser om kontroversielle temaer (Kerr & Huddleston, 2017, s. 7).

Videre peker Stradling (1984, referert i Kerr & Huddleston, 2017, s. 14-15) på to hovedårsaker til at lærere bør undervise i kontroversielle temaer. Den første årsaken er saksrelaterte grunner som tar utgangspunkt i at de temaene som diskuteres er direkte knyttet til elevenes liv, eller at de har en sterk relasjon til nåtidens problemer i samfunnet. Den andre årsaken er prosessrelaterte grunner hvor innholdet i temaet som diskuteres ikke er like viktige, men det legges heller vekt på læringen og kunnskapen eleven får ved å diskutere kontroversielle spørsmål. Stradling (1984) hevder at slike diskusjoner er med på å bidra til at elever tilegner seg evnen til å diskutere på en sivilisert og produktiv måte, og utvikler forståelse for at alle mennesker deler ulike meninger.

Selv om kontroversielle spørsmål i seg selv er noe som anses som viktig for unge, kommer det likevel ulike utfordringer knyttet til dette, og spesielt i undervisning. I neste delkapittel vil jeg ta for meg de ulike utfordringene som både lærere og elever møter på, og hvordan disse utfordringene eventuelt kan håndteres.

2.3 Utfordringer ved kontroversielle spørsmål i undervisning

Hvilke utfordringer oppstår når lærere skal undervise om kontroversielle spørsmål? Kerr og Huddleston (2017) tar for seg noen utfordringer ved kontroversielle spørsmål som kan forekomme i undervisning, og hvordan disse utfordringene kan møtes. Her vil jeg også knytte inn Emil Sætra (2020) sin forskning som tar for seg hva gode diskusjoner i klasserommet er basert på. Disse perspektivene kan gi oss en pekepinn på utfordringer som er knyttet til kontroversielle spørsmål i klasserommet.

Først og fremst er det viktig å understreke slik som vi har nevnt tidligere at det ikke er en fasit på hvordan man håndterer kontroversielle spørsmål i et klasserom. Stradling (1984, referert i Kerr & Huddleston, 2017, s. 18) hevder at “læreren må ta hensyn til kunnskapen, verdiene og erfaringene som elevene tar med seg inn i klasserommet ... og elevenes alder og evner”. Dette krever derfor at læreren er bevisst, evnet og trygg til å gjennomføre en diskusjon om kontroversielle temaer.

Kerr & Huddleston (2017) trekker frem hensynet til elevenes følelser som en utfordring ved diskusjoner om kontroversielle spørsmål eller temaer. Det kan være utfordrende for elever å skille mellom en lærers oppmuntring til diskusjon og lærerens personlige meninger. Elever

kan ofte ta meningene til andre personlig og føle seg angrepet av måten læreren tar opp et kontroversielt tema eller hvordan en annen elev responderer til dette. Resultatet kan være at elever ifølge Kerr & Huddleston (2017, s. 16) trekker seg unna diskusjoner som omhandler kontroversielle temaer for frykten av at deres mening blir avslått eller stemplet som “politisk ukorrekt” av andre elever eller læreren.

En annen utfordring Kerr & Huddleston (2017, s. 17) peker på er stemning og kontroll i klasserommet. Det er viktig for læreren å skape en riktig stemning og ha god kontroll på klasserommet under diskusjoner hvor det ofte kan oppstå opphetede diskusjoner. På en annen side, er det også en utfordring for lærere hvis man møter på likegyldighet blant elever i en diskusjon, eller at alle elevene er enige om et tema. Dette kan tyde på at det er en svak relasjon mellom elevene, og at det er vesentlig for læreren å skape et godt klassemiljø med gode relasjoner slik at elever er komfortable til å si sin mening. Dette fremkommer i Kerr & Huddleston (2017) som peker på at et trygt klasseromsmiljø er vesentlig for å kunne møte denne utfordringen.

Hvis vi ser dette i lys av funnene til Sætra (2020), finner vi at sosiale relasjoner spiller en betydelig rolle i hvor godt en klasseromsdiskusjon foregår. Både lærere og elever i hans studie legger vekt på hvordan det er viktig å føle et godt klasseromsmiljø og trygghet rundt om i klasserommet (Sætra, 2020, s. 7). I funnene kommer det frem opplevelser blant både lærer og elev hvor klasseromsdiskusjonene ikke har vært gode på bakgrunn av at det var svake relasjoner blant elevene. I den forstand vil både teori og litteratur hevde at det er viktig å skape relasjoner hvor elevene er komfortable og trygge til å si sine meninger.

Et annet viktig aspekt er sosiale normer i klasserommet som gir en felles forståelse for hva som er akseptert og ikke akseptert i samhandlinger. Sætra (2020) viser at de to mest sentrale normene viser seg å være respekt og toleranse, hvor respekt et særlig gjentakende ord som kommer opp på spørsmål om en hva som kjennetegner en god klasseromsdiskusjon (Sætra, 2020, s. 8). Respekt kan ha ulike oppfatninger, og det kommer frem i studien til Sætra (2020) at elevene legger mest vekt på relasjonell og empatisk form for respekt. Eksempelvis er det å ha en rolig, kontrollert og ikke-aggressiv samtale noe som oppfattes som respektfullt (Sætra, 2020, s. 8). Toleranse i likhet med respekt viser seg ifølge studien å være et vesentlig element av det som oppfattes som en god diskusjon i klassen. Å praktisere toleranse for meninger som

er fullstendig motsatte av ens egne, er noe som verdsettes høyt (Sætra, 2020, s. 8). Dette innebærer å vise respekt og aksept for ulike synspunkter til tross for uenigheter. Dette er noe som også trekkes frem av Kerr & Huddleston (2017, s. 20) hvor det er vesentlig å lære opp elevene til å løse diskusjoner om kontroversielle spørsmål ved å praktisere toleranse for motpartens mening.

Litteratur og teori i lys av Sætra (2020) og Kerr & Huddleston viser at kontroversielle spørsmål er en viktig del av den demokratiske prosessen til elevene. Likevel er det en del utfordringer knyttet til å inkludere det i undervisning. Disse utfordringene må møtes basert på de forutsetningene som finnes i et klasserom hvor det er elever med ulike verdisyn og meninger. De viser at utfordringene altså må løses individuelt, men at det også krever at læreren har en god forståelse for hvordan man behandler kontroversielle spørsmål i undervisning.

2.4 Hvordan er islam knyttet til kontroversielle spørsmål?

Slik Kerr & Huddleston (2017) påpeker, er definisjonen av kontroversielle temaer “temaer som vekker sterke følelser og splitter opinionen i lokalmiljøer og samfunn”. Et vesentlig spørsmål som bør stilles i lys av denne oppgaven er derfor hvordan kontroversielle spørsmål kan knyttes til islam som en religion. Slik jeg ser det, er det nødvendig å se på forholdet mellom islam og media for å danne en forståelse om hvordan kontroversielle spørsmål og islam kan forstås i sammenheng av hverandre.

Døving og Kraft (2013) hevder at “islam som tema i offentlig debatt har fått negativ ladning i hele Vest-Europa”, og skriver om hvordan islam har blitt representert i det siste tiåret. Debattene rundt islam knyttes ofte til liberale verdier i Norge, og dreier seg ofte om kjønn, familie og religionspraksis i offentlige rom (Døving & Kraft, 2013 s. 124). I kapittelet tar de for seg tre debatter som har vært gjennomgående i media som er hijab, imamer og integrering. Når temaet i media handler om islam, er det ofte knyttet til integrering, og det er sjeldent knyttet til islam sin tros- og frelseslære. Skal vi tro Døving og Kraft (2013) er det likevel noe som må ses i lys av den religiøse mangfoldigheten som et resultat av migrasjon, eller terrorisme utført i islam sitt navn. Det må også tas i betraktning ulikhetene av verdisyn som fremheves i den norske stat, kontra de islamske verdier med tanke på kjønnsideologi og kjønnssegregering. Dette er faktorer som naturligvis leder til at medieoppmerksomheten rettes

mot islam. Samtidig hevdes det at denne medieoppmerksomheten er vesentlig høyere enn det burde være (Døving & Kraft, 2013, s. 127).

Til tross for at islam har fått en økende oppmerksomhet gjennom årene er mediene likevel blitt mer nyanserte i henhold til sakene, hvor fokuset rundt sakene omhandler individet, og ikke en representant for religionen (Døving & Kraft, 2013, s. 127). Døving og Kraft (2013) ser dette i lys av journalister som er blitt langt flinkere til å unngå stereotypiske og stigmatiserende holdninger rundt religionen. Likevel er mediene i større grad interessert i den liberale og konservative muslimen enn han eller hun som ikke har plassert seg i en markant posisjon (Døving & Kraft, 2013, s. 128).

Blant disse sakene er bruken av hijab for muslimske kvinner. På 2000-tallet tok hijab-debatten en merkbar plass i den offentlige sfære. De to store hijab-debattene i norsk media omhandlet i 2004 om forbudet mot bruk av hijab i Frankrike, og om hijab kunne bli en del av politiuniformen i Norge i 2009 (Døving & Kraft, 2013, s. 131). Argumentasjonen rundt hvorvidt det bør forbys hijab i det offentlige rom, dreide seg ofte om kjønnsperspektiv for de som var negative til hijabbruk, mens for de som var positive til hijab mente at hijaben var kvinners rett til å vise sin identitet (Døving & Kraft, 2013, s. 132). I hijab-politiuniform debatten var det et gjentakende argument at uniformen skulle opprettholde en viss form for nøytralitet i henhold til religion, livssyn, politikk og etikk. Hijaben ble dermed sett på som en utfordrer til opprettholdelsen av nøytraliteten som et tillitsskapende organ som politiet skulle fremstille (Døving & Kraft, 2013, s. 133).

En annen sterk faktor som fremprovoserer diskusjoner og debatter om islam i det offentlige rom og media er knyttet til muslimers integrering (Døving & Kraft, 2013). Det blir i stor grad fremstilt i norsk media som at religiøse fellesskap forhindres fra å integreres på grunn av de tradisjonene som blir bevart. Det argumenteres for at muslimer i liten grad er villig til å forhandle religiøse prinsipper i bytte mot norske verdier. Religion fremstår dermed som hovedproblemet for integrering hvis vi tar utgangspunkt i medias slutninger (Døving & Kraft, 2013, s. 144). Koplingen mellom dårlig integrering og islam, har ofte ført til at politiske organer har fått skylden for dette av opposisjonspolitikere. Blant disse opposisjonspolitikere var Siv Jensen, som innførte et nytt begrep hun kalte for "snikislamisering" i 2009 som var en konspiratorisk betegnelse på hvordan islam og muslimer i Norge fikk særrettigheter av

myndighetene (Døving & Kraft, 2013, s. 144). Dermed ble “snikislamisering” et omdiskutert begrep i mediene. Selv om journalister og medier ofte kritiserte ordbruken i en politisk sammenheng, var det likevel noe som brakte et negativt lys over islam i mediene, og et begrep som fulgte med muslimer (Døving & Kraft, 2013, s. 145).

Videre hevder Døving & Kraft (2013) at ordene muslim/islam blir altfor ofte gitt den underliggende betydningen “et politisk problem som må løses”. Diskusjoner og debatter om islam har likevel brakt frem en arena for et mangfold av meninger og ytringer, hvor blant annet muslimer har deltatt i debattene om hvilke verdier som burde gjelde for det samfunnet man lever i. Ifølge Døving og Kraft (2013), er muslimer mer involvert i politikken og den offentlig debatten nå, enn det de har vært tidligere (Døving og Kraft, 2013, s. 146).

Medieforsker Jostein Gripsrud hevder at “mediene er med på å definere virkeligheten rundt oss, og dermed er de med på å definere oss” (Gripsrud, 2011, s. 17). Hvis dette ses i lys av Døving og Kraft (2013) som hevder at mediedekning om islam ofte omhandler negative saker, kan dette føre til at ikke-muslimer sine oppfatninger av islam og muslimer blir påvirket gjennom medierepresentasjoner. Det kan tyde på at dette er noe som gjenspeiler seg i sosiale medier. Gripsrud (2011) trekker frem hvordan sosiale medier har formet livene til mennesker i form av en verden som har blitt digitalisert. Fellesskap i sosiale medier - på godt og vondt - har muligens blitt viktigere enn relasjonene i virkeligheten (Gripsrud, 2011, s. 40-41). Hva har denne utviklingen å si for hvordan diskusjoner om kontroversielle spørsmål former seg i islam? OsloMet (2022) gjorde en kvantitativ undersøkelse for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet hvor de har kartlagt innholdet i og omfanget av ytringer av hat og diskriminering mot muslimer fra tidsperioden 2010-2021. Studien deres viser en økning blant hatefulle ytringer mot muslimer på norske sosiale medier, men samtidig at det er en svært liten gruppe som står bak disse ytringene. Forskningen trekker også frem at ytringene er forankret i at muslimer ses på som en trussel mot Norge og vestlige verdier (OsloMet, 2022, s. 49-50).

2.5 Islam som et kontroversielt tema i undervisning

Frem til nå har det blitt presentert ut ifra teori hva kontroversielle spørsmål er, hvorfor det er en viktig del av opplæringen til unge, og hvilke utfordringer som kommer ved å diskutere kontroversielle spørsmål. Videre har det også blitt presentert hvordan islam knytter seg til

kontroversielle spørsmål ved å se det i lys av mediernes representasjoner av islam. I dette delkapitlet vil jeg se hvordan islam som et kontroversielt spørsmål preger undervisning om islam, og hvordan unge muslimer kan oppleve dette i klasserommet. Aller først vil jeg se på hvordan Andreassen (2012) fremstiller representasjonsbegrepet i religionsundervisning, hvor han stiller spørsmålet om representasjoner av religionene i undervisningen. Deretter vil jeg se hvordan et utvalg av muslimske elever i Toft (2017) sin studie opplever i møte med undervisning om islam.

Et sentralt spørsmål Andreassen (2012) stiller er hvordan man representerer religioner på en mest mulig sakssvarende måte i undervisning. Lærere finner seg ofte i posisjoner hvor man er nødt til å ta valg om hva som skal velges og vrakes i undervisningen. Dermed er utfordringen å ha både en god og faglig presentasjon av religioner og livssyn, samt en tidsramme man må forholde seg til (s. 121). Læreren har dermed en viss autoritet i hva som blir formidlet om de ulike religionene på grunn av deres posisjon som faglig autoritet ovenfor elever. Spørsmålet vil dermed være om denne autoriteten blir benyttet riktig i henhold til å behandle og presentere religioner på en lik linje (Andreassen, 2012, s. 122). Hvordan kan man for eksempel trekke inn medias fremstillinger om islam i håp om å forebygge stigmatisering, fordommer og stereotypier mot andre muslimer uten at det blir en skjevstilling av representasjonen, er et spørsmål Andreassen (2012) stiller.

Hvis vi tar utgangspunkt i Andreassen (2012) er det ingen fasitsvar på hvem og hva man lar representere religionen i undervisningen, og det er noe læreren må veie og vurdere. Likevel peker han ut mangfold og bredde som hensiktsmessig for utvalg av hvem som skal representere religionen. En religiøs leder eller en religiøs familie vil kunne være representanter, men vil samtidig også kun være en brøkdel av mangfoldet i religionen. Dermed understreker Andreassen (2012) at det er vesentlig å ha et bredt utvalg av representanter som viser at religionen ikke er ensidig. Det er definitivt noen utfordringer ved dette, eksempelvis elever som gjerne vil ha et "svart-hvitt" svar på hva en viss religion er. Andreassen (2012) argumenterer derimot for at det er vesentlig for læreren å utfordre elever på dette, og fremheve at religioner praktiseres og forstås på ulike måter. Noe annet Andreassen (2012) peker på, handler om hvilken rolle elever kan ha i en representasjon av religion i klasserommet. Slik Andreassen (2012) hevder er det viktig at elever ikke må

forklare eller forsvare sin egen religion, men heller gjerne fortelle om sin religion hvis de ønsker det.

Videre argumenterer Andreassen (2012) for at en sentral målsetting for religionsundervisningen i skolen bør være å nyansere medias framstillinger av religion. Undervisningen bør tilføre nøytral og saklig kunnskap om religion, og fremheve mangfoldet innenfor religiøse tradisjoner (Andreassen, 2012, s. 134). Andreassen (2012) påpeker at det som rapporteres i mediene ikke nødvendigvis er feil, men heller ensidig og mangler nyanser. Disse framstillingene blir en del av unges hverdag gjennom deres interaksjon med medier og sosiale plattformer, og blir deretter reflektert i klasserommet. Det blir derfor en del av lærerens ansvar å nyansere denne medieskapt virkeligheten i religionsundervisningen (Andreassen, 2012, s. 133-134).

Det kan fremdeles være en utfordring for lærere. Tofts (2018) casestudie *Inescapable News Coverage: Media Influence on Lessons About Islam* påpeker at undervisningene som stadig er påvirket av behovet for å nyansere og korrigere problematiske framstillinger av islam i media, risikerer å bekrefte og forsterke assosiasjonen av islam med konflikt, terrorisme og kontroverser som er etablert av mediene. Denne utfordringen har skapt et dilemma for mange lærere. På den ene siden har de ansvaret for å nyansere framstillinger av religioner i media i undervisningen. På den andre siden kan dette, ifølge Toft (2018), føre til at den kontinuerlige oppmerksomheten mot nyhetsdekningen bekrefter assosiasjoner av islam med konfliktfylte og kontroversielle temaer. Dette er noe som kan føre til, slik jeg ser det, at det vil gå utover undervisningen til elever, og særlig i klasserom hvor det er muslimske elever.

Toft (2017) tar for seg dilemmaet som kommer frem over, i en studie hvor han forsøker å se hvilke opplevelser unge muslimer har av undervisning i islam. Denne studien gir et litt dypere innblikk i hva utfordringene og mulighetene kan være ved det Andreassen (2012) argumenterer for når det gjelder å nyansere framstillinger i islam og gi rom til individnivået. Blant funnene til Toft (2017, s. 48) kommer det frem positive opplevelser fra elevene både der kontroversielle temaer relatert til islam har blitt kontekstualisert, og der hvor muslimske elever sine egne erfaringer blir en del av undervisningen som et alternativ til de negative framstillingene i islam. På en annen side fremkommer det også at tendenser til at undervisningen står i fare for å forsterke stigma som oppleves (Toft, 2017, s. 48). Samtidig

viser elevene med muslimsk bakgrunn at de er positive til religionsundervisning generelt, og at det er viktig og givende. Selv om det er delte erfaringer rundt undervisning om islam, opplever de at dette også er vesentlig å undervise om på skolen (Toft, 2017, s. 49). Toft (2017) peker på at dette har sammenheng med at de muslimske elevene i studien opplever at medelever har svært lite kunnskap om islam, og at denne kunnskapen er i stor grad basert på unyanserte og negative syn.

Et viktig poeng som Toft (2017) legger frem er hvordan islam blir ekskludert fra fellesskapet, ettersom religion i hovedsak blir sett på som en del av det “private”. Religionsundervisningen blir et fokus på hvordan muslimer skiller seg fra fellesskapet, og når islam på denne måten kontrasteres til det norske samfunnet, er det egentlig ikke plass til muslimer i dette fellesskapet. Med andre ord er det fremdeles plass til muslimer, men det å være muslim bryter med normalen, og stigmaet ved å være muslim forsterkes (Toft, 2017, s. 48).

Iversen (2014) har et lignende syn på dette i boken *Uenighetsfellesskap*. Han nevner at skoleklasser er mangfoldige, og at de ulike sidene av mangfoldet håndteres bedre hvis det sees på som uenigheter, i stedet for at det oppfattes som “kulturforskjeller” eller “verdikonflikter” (Iversen, 2014, s. 62). Slik jeg ser det, er det fare for at stigmaene muslimer opplever blir noe som ekskluderer dem fra samtaler i fellesskapet hvor man eventuelt må komme med løsninger, dersom islam bare blir sett på som et “problem” som må løses. Derfor vil det være mer hensiktsmessig, etter min mening, å se på diskusjoner om kontroversielle spørsmål i lys av et uenighetsfellesskap

2.6 Teori og tidligere forskning oppsummert

Hva forteller teorien og tidligere forskning? Tidligere forskning viser at det ikke er utført en studie direkte på hvordan unge muslimer opplever diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam, men det er en del forskning som tar for seg dette indirekte. Blant den litteraturen jeg har vist til, fremkommer det at elever i høy grad ser det aktuelt å diskutere kontroversielle spørsmål. Viktigheten av å diskutere kontroversielle temaer blir tematisert av Iversen (2014), som understreker viktigheten av at elever får bryne seg på å møte meningsbrytninger for å utvikle demokratiske ferdigheter. Videre vises det i Toft (2017) sin casestudie at unge muslimers opplevelser i klasserommet preges av negative fremstillinger av islam i medier. Spørsmålet er hvordan disse stigmaene muslimer opplever i undervisning, kan

bygges ned i stedet for at de forsterkes. Det krever en nyansering, men det krever også at det legges mer vekt på individnivået i undervisningen. I annen forskning om unge muslimer som ikke er undervisningsbasert, finner vi hvordan unge muslimer stadig vekker er i en forhandling mellom identiteter. Den norske og den muslimske identiteten, som begge viser seg i høy grad å bety mye for dem. Spørsmålet er hvordan de må forholde seg til diskusjoner når disse identitetene kommer i konflikt.

Videre legger teorien grunnlaget for de ulike begrepene og temaene som trekkes frem, med relevante perspektiver fra forskningslitteraturen. Det kommer frem i teorien at diskusjoner om kontroversielle spørsmål er en vesentlighet for unge personer å møte på i livet, ettersom dette er med på å utvikle elevers evne til å håndtere meningskonflikter og utvikle sine demokratiske ferdigheter. Likevel ser det ut som om det er en del utfordringer knyttet til dette, i alle fall på skoleplan. Læreren har en signifikant rolle i disse diskusjonene blant elever, og det er derfor viktig at læreren er trygg og evnet til å gjennomføre slike diskusjoner. Spesielt viser teorien i lys av Døving og Kraft (2013) at disse diskusjonene har en relevans til religion, og ikke minst islam gjennom representasjoner av islam i mediene. Toft (2017) viser at mediebildet av islam også påvirker religionsundervisningen, hvordan elever opplever dette, og til slutt hva som er utfordringen og eventuelle løsninger.

3 Metode

I dette kapitlet vil jeg beskrive, begrunne og reflektere over de metodiske valgene jeg har foretatt meg i forskningsprosessen. Jeg vil beskrive de ulike valgene jeg har foretatt meg, samt bruke metodelitteratur til å begrunne og reflektere rundt valgene. Forskningen min har som siktemål å svare på hvilke opplevelser unge muslimer har i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam. For å svare på dette har jeg tatt i bruk kvalitativ forskningsmetode, i form av intervjuer. Kapitlet er strukturert som følger. Jeg vil starte med forskningsdesignet, før jeg går nærmere inn på utvalget av forskningsdeltakerne. Deretter vil jeg redegjøre for metodiske valg i datainnsamlingen og analysen av materialet. Helt til slutt vil jeg reflektere rundt etiske problemstillinger, og kvaliteten i forskningen.

3.1 Kvalitativ forskningsmetode

Kvalitative forskningsintervjuer er datainnsamlingsmetoden i denne oppgaven. Gleiss og Sæther (2021, s. 30) hevder at kvalitative forskningsintervjuer åpner opp for samtaler preget av fleksibilitet og åpenhet, og gir dermed mulighet til forskningsdeltakerne for å være med på å styre utviklingen av kunnskap i samtalen. Valget av kvalitative forskningsintervjuer som min datainnsamlingsmetode tok jeg med utgangspunkt i min problemstilling. Jeg anså det som hensiktsmessig å benytte seg av kvalitative forskningsintervjuer særlig fordi dette er en studie som er ute etter “opplevelser” og “erfaringer”. På denne måten åpnet det metodiske utgangspunktet opp for at jeg og mine informanter kunne danne kunnskap ut ifra deres egne perspektiver, i tilknytning til de spørsmålene jeg var interessert i å undersøke.

Intervjuer gir tilgang til mennesker livsverden, og er slik sett en egnet metode for utvikling av kunnskap om menneskers tanker, erfaringer og forestillinger (Gleiss & Sæther, 2021, s. 78). Intervjuer kommer imidlertid i ulike former. Jeg valgte her å gjennomføre semistrukturerte intervjuer. I semi-strukturert intervjuer formulerer intervjueren spørsmålene på forhånd. Rekkefølgen på spørsmålene, oppfølgingsspørsmål og hvilke spørsmål som stilles er varierende fra et intervju til et annet (Gleiss & Sæther, 2021, s. 80). På denne måten tilbyr semi-strukturerte intervjuer en god kombinasjon av struktur, fleksibilitet og åpenhet.

Denne kombinasjonen er betydningsfull kanskje særlig fordi det ikke er mulig å forutse alt som vil skje i løpet av et intervju på forhånd. En forsker bør derfor også reflektere rundt de mulige utfordringene som kan oppstå i intervjuet, slik at man er godt forberedt hvis de skulle

inntreffe. Blant noen av de tingene som bør reflekteres rundt er relasjonen mellom forsker og informant, samtaledynamikken, spørsmålene i intervjuet, forskningsetikk, intervjuet somhåndverk, og å få med seg det som skjer i intervjuet (Gleiss & Sæther, 2021, s. 86). Metodekapittelet vil dermed gi meg en mulighet som forsker til å vise til de valgene jeg har gjort og mine refleksjoner rundt forskningen.

3.2 Utvalget av informantene

Da jeg begynte å rekruttere informanter var en god del ting på plass allerede. Jeg hadde formulert en problemstilling, gjort meg kjent med relevant teori og forskning, og laget en intervjuguide. Da jeg gikk i gang med rekrutteringen bestemte jeg meg for at jeg ville ha minimum åtte og maksimum tolv informanter, og at det skulle være jevn kjønnsfordeling. Det endte opp med et utvalg bestående av fire gutter og fire jenter.

På forhånd hadde jeg to kriterier som var vesentlig for å delta i prosjektet. **Det første kriteriet** var at personen anså seg selv som en muslim, uavhengig av hvilken retning innenfor islam de tilhørte eller i hvilken grad de praktiserte religionen i hverdagslivet. Slik jeg ser det, var dette et valg som åpnet for at deltakerne kunne bestå av et bredt mangfold, uten at jeg påvirket hvilke meninger som kom frem. **Det andre kriteriet** var at deltakerne skulle ha en alder av 16-20, ettersom de skulle være “unge” muslimer. Å være “ung” er relativt, men jeg tok i betraktning at utvalget ikke skulle ha et stort aldersspektrum. Å ha en aldersgruppe på 16-20 år ville derfor, slik jeg så det, gjøre det lettere å se tematikk og mønstre i analyseprosessen. Denne formen for å rekruttere et utvalg kalles for et ikke-sannsynlighetsutvalg, ettersom jeg bruker visse kriterier for å velge ut deltakere. I slike utvalg er det ikke mulig å generalisere funnene til å gjelde for en større populasjon (Gleiss & Sæther, 2021, s. 39).

I rekrutteringsprosessen brukte jeg snøballmetoden. Snøballmetoden er en strategi hvor deltakere du allerede har rekruttert kan sette deg i kontakt med andre mulige informanter (Gleiss & Sæther, 2021, s. 42). En svakhet ved dette er at det kan føre til like erfaringer og mindre variasjon, og at det derfor er lurt ha flere snøballer rullende (Gleiss & Sæther, 2021, s. 43). For at jeg skulle unngå denne svakheten, reduserte jeg muligheten for at deltakerne kunne rekruttere mer enn en person, for å sikre at det ble variasjon på tvers av de ulike gruppene.

Det første intervjuet jeg gjennomførte var med **Bilal og Isak**. Jeg rekrutterte først Bilal, som videre introduserte meg for Isak. Deretter intervjuet jeg **Zain og Hava** som gikk på samme

videregående skole. Det tredje intervjuet mitt var individuelt med **Ali**, som også var det eneste individuelle intervjuet jeg gjorde. Helt til slutt gjorde jeg et litt større gruppeintervju med **Aisha, Mariam og Sara**.

3.3 *Datainnsamling*

Over har jeg gjort rede for undersøkelsens utvalg. Under vil jeg gjøre rede for selv datainnsamlingsprosessen. I denne delen av kapittelet vil jeg ta for meg valgene jeg tok i forkant av intervjuene, og deretter gjennomførelsen av intervjuene.

3.3.1 **Forkant av intervjuene**

I forkant av intervjuene gjorde jeg noen grep for å forberede meg godt. Blant annet gjorde jeg meg kjent med hvilke kvalifikasjoner Kvale og Brinkmann (2015) mener intervjueren bør ha. De peker på at intervjueren er et forskningsinstrument i seg selv, som konstant må ta raske beslutninger under et intervju, mestre samtaleemnet og være ekspert på menneskelig interaksjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 195).

De nevner ti kvalifikasjoner intervjueren bør ha, hvor noen av dem kan være litt overlappende. Intervjueren bør være **1) kunnskapsrik** om samtaleemnet. Det er en betydelig svakhet hvis intervjueren ikke har god kunnskap om samtaleemnet, og det kan være en grunn til at intervjueren ikke vet hvilke temaer som skal følges opp. Jeg forsøkte derfor så godt som mulig å være bevisst over hva jeg var ute etter i samtalene mine, ved å gjøre meg kjent med teoretiske perspektiver og tidligere forskning som var relevant for dette prosjektet.

Videre er det også vesentlig at intervjueren er **2) strukturerende** og **3) klar**. Intervjueren bør kunne presentere hva som er formålet med prosjektet, og informere deltakerne om hvordan intervjuet kommer til å foregå. Samtidig har intervjueren også et ansvar for å stille klare spørsmål til deltakerne. For å kvalitetssikre spørsmålene benyttet jeg blant annet bistand fra min veileder, som gikk over spørsmålene mine og ga tilbakemeldinger slik at jeg kunne revidere.

Det fremkommer deretter at intervjueren er **4) vennlig** og **5) følsom** ovenfor intervjupersonene. Dette er en viktig forutsetning for å gjøre deltakerne trygge rundt å ytre sine meninger og opplevelser. Dette er kvaliteter som kanskje virker litt åpenbare, i min mening, men likevel svært viktige å huske på for å ha en god dialog. Derfor satt jeg også av

god tid til mine deltakere, slik at de ikke skulle få følelsen av at jeg prøvde å gjennomgå intervjuene raskt.

Kvale og Brinkmann (2015) nevner også at den ideelle intervjueren er både **6) åpen**, men også **7) styrende**. Å være åpen, vil si å være mottakelig, lytte og la intervjupersonen introdusere nye sider som intervjueren kanskje ikke hadde tenkt på. Samtidig bør også intervjueren være styrende, og ikke være redd for å bryte av intervjupersonen hvis de går inn på uvesentlige temaer for forskningen. Dette er kvaliteter som overlapper hverandre, fordi det kan være utfordrende å vite når og om man skal stoppe en intervjuperson i en digresjon. Dette gjorde meg dermed bevisst på at hvis det var nødvendig å veilede deltakerne, er dette noe som anses som en god kvalitet i intervjueren.

Til slutt blir evnen til å være **8) kritisk**, **9) erindrende** og **10) tolkende** trukket frem. For det første er intervjueren kritisk til det som blir sagt av intervjupersonene, for å få undersøkt gyldigheten og påliteligheten i deres utsagn. Dette vil ikke si at man begynner å argumentere mot deltakernes ytringer, men at man stiller spørsmål ved det de sier for å kvalitetssikre deres utsagn. Ved å være erindrende og tolkende har intervjueren også evnen til å gå tilbake til noe intervjupersonen har sagt for å knytte en sammenheng, samt å fortolke intervjupersonens utsagn som dermed kan bekreftes eller avkreftes (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 196). Et eksempel kan være ja/nei spørsmål hvor intervjueren oppsummerer deltakerens utsagn, og dermed spør om dette stemmer. Samtidig, slik jeg ser det, er det viktig å ikke være så fortolkende at deltakerens utsagn mistet sin opprinnelige mening. Dette var noe jeg reflektere rundt på forhånd.

Ved å gjøre meg kjent ved disse kvalifikasjonene en intervjuer bør ha, gikk jeg dermed inn i intervjuene med mer selvsikkerhet og bevissthet rundt hva som med fordel kunne unngås, og hva som er hensiktsmessige kvaliteter å praktisere.

3.3.2 Intervjuguide

Kvale og Brinkmann (2015, s. 137) peker på at semistrukturerte intervjuer skal utføres med grunnlag i en intervjuguide, samt en reflektert tilnærming til kunnskapen som søkes og intervjuets kontekst. Jeg laget derfor en intervjuguide med spørsmål som var åpne, men samtidig målrettet mot det jeg ville finne ut av, slik at det ikke skulle være utfordrende for deltakerne å svare på spørsmålene. Jeg tok utgangspunkt i semistrukturerte intervju, hvor jeg

hadde et sett med temaer og underspørsmål som skulle besvares i løpet av intervjuet. Det var åpent for at deltakerne fritt kunne velge hvilke temaer eller opplevelser de ville prate om, men jeg hadde likevel noe som pekte dem nærmere det jeg ville ha svar på. Eksempelvis (se vedlegg 1) stilte jeg spørsmål om klasseromsopplevelser, og erfaringen av medier. I et slikt tilfelle er det ikke slik at informantene får muligheten til å prate om absolutt hva de vil, men de har like fullt et visst mulighetsrom innenfor det angitte spørsmålet. Det hendte også flere ganger i intervjuet at jeg hoppet frem og tilbake mellom noen spørsmål, på grunn av samtalens gang. Dette er noe som kjennetegner et semistrukturert intervju.

3.3.3 Selve gjennomføringen av intervjuene

Interaksjonen mellom forsker og informanten påvirkes i en viss grad av hvor og når intervjuet gjennomføres (Gleiss & Sæther, 2021, s. 89). Det var derfor viktig å sikre at informantene var komfortable med tid og sted for når og hvor intervjuet skulle foregå. Vi gjennomførte derfor intervjuene i lokaler hvor det var tilgjengelighet for grupperom, slik at samtalen kunne være privat, samtidig som det var på et offentlig sted. På denne måten sikret jeg meg at intervjuet ikke opplevdes altfor personlig for deltakerne. Alle intervjuene ble også gjort i god tid etter at deltakerne eventuelt var ferdig med skole eller studier, slik at jeg ikke skapte et unødig stress for dem. Før jeg startet intervjuene tilbød jeg deltakerne en kopp med kaffe eller te, for å skape en god og avslappet stemning.

Før jeg startet med selve intervjuene, brukte jeg litt tid i forkant av intervjuet på å introdusere meg selv som person, slik at deltakerne skulle bli litt kjent med meg. Kvale og Brinkmann trekker dette frem som et viktig valg for å skape en relasjon mellom intervjuer og intervjuperson (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 160). Videre introduserte jeg intervjuet med det som kalles for en brifing. Brifing gjøres ved starten av intervjuet, hvor intervjueren forteller om formålet med intervjuet, og informerer om et eventuelt lydopptak (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 160). I brifingen inkluderte jeg også noen spørsmål hvor informantene kunne fortelle litt om seg selv (se vedlegg 1). Blant annet stilte jeg spørsmål om hvilke skoler de gikk på, og om de hadde noen hobbyer eller interesser. Dette var ikke nødvendigvis så veldig vesentlig for selve intervjumaterialet, men uansett vesentlig for å lette litt på stemningen. Når jeg følte at tiden var inne, startet jeg med hovedspørsmålene for intervjuet. Mot slutten av intervjuet gjorde jeg en debriefing, hvor jeg stilte deltakerne spørsmål om det er noe de lurer på, eller om de har noe de ikke føler de har fått sagt. Debriefing er ifølge Kvale og Brinkmann (2015) en

metode for å avslutte intervjuet. Deretter avsluttet jeg intervjuene med å takke informantene for deres deltakelse og bidrag til forskningsprosjektet.

Tre av disse intervjuene ble gjennomført gruppevis, og et ble gjennomført individuelt. Gleiss og Sæther (2021) hevder at et gruppeintervju og et individuelt intervju kan ligne på hverandre, ettersom begge kan være semistrukturerte (Gleiss & Sæther, 2021, s. 80). De peker i tillegg på ulike kjennetegn ved de to intervjuformene. Et gruppeintervju kan bære preg av en dynamikk hvor deltakerne skaper annen type informasjon enn et individuelt intervju, og at gruppedynamikken har særlig betydning for hva som kommer frem i samtalen (Gleiss & Sæther, 2021, s. 80). Gruppene hver for seg, var satt sammen av intervjupersoner som hadde kjennskap til hverandre, så det førte til at det var nokså homogene erfaringer og synspunkter innad i gruppene. Jeg ser ikke på dette som en svakhet, ettersom jeg ikke var ute etter uenigheter blant informantene i intervjuet, slik en fokusgruppe muligens ville fremhevet (Gleiss & Sæther, 2021, s. 81). Det var uansett, slik jeg ser det, variasjon totalt sett blant alle informantene.

Å gjennomføre intervjuer hvor det diskuteres tabubelagte eller følsomme temaer, kan være lettere ved å ha et gruppesamspill hvor intervjupersonene kan lene seg på hverandre (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 180). Dette gjenspeilet seg i flere tilfeller i mine intervjuer. På spørsmål hvor den ene deltakeren ikke hadde mye å tilføye, kunne den andre fylle inn eller ta initiativet. Denne muligheten hadde ikke den ene deltakeren i det individuelle intervjuet, men det var likevel ikke en merkbar forskjell på hans intervju kontra de som hadde gruppeintervju. Her forsøkte jeg å opptrå **vennlig** ved å vise tålmodighet når deltakeren trengte litt tid til å svare, som er i tråd med hva Kvale og Brinkmann (2015) vektlegger.

3.4 Transkribering

Etter at intervjuene var gjennomført var det tid for å tilrettelegge for analysen. Ettersom jeg tok lydopptak av intervjuene, valgte jeg å gjøre om dette fra lyd til tekst. Denne prosessen kalles for transkribering (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 204). Når en forsker transkriberer, er det et par ting som er viktig å være bevisst på. For det første er det lurt å tenke over hva man utelater og inkluderer i transkripsjonen, ut ifra hva som er hensiktsmessig for analysen (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg måtte eksempelvis forholde meg til å velge om jeg skulle ta med “ehm” og “eh” eller andre småord som “liksom”, hyppig bruk av “og”. I utgangspunktet

valgte jeg å ikke ta med meg absolutt all slik tale, på grunn av at jeg ikke så det som vesentlig for opplevelsene til deltakerne, eller som vesentlig for analyseprosessen.

Videre kommer spørsmålet om i hvilken grad transkripsjonen skal være tilnærmet identisk deres utsagn, eller om forskeren skal rette opp i grammatikk og oversette ordvalg som ikke er norske (Kvale og Brinkmann, 2015). Ettersom det var en samtale hvor islam var et sentralt tema, brukte en del av informantene ord som var relatert til religionen, eksempelvis “jannah” (paradis), “jihad” (å streve) og “hijab” (hodeplagg). Jeg valgte i de fleste tilfeller å skrive ned ordrett hva deltakerne sa når de brukte ord som ikke var norske, ettersom jeg ville ha transkripsjonen så autentisk som mulig. Jeg grep likevel inn i noen tilfeller, hvor det var grammatiske feil i språket, slik at det skulle være forståelig for meg i etterkant. Dette ble likevel gjort med forbehold om å ikke endre meningen i deltakerens setning, slik at forskningens reliabilitet ble tatt i betraktning (jf. Kvale & Brinkmann, 2015, s. 211).

3.5 Analyseprosessen

Jeg startet for alvor selve analyseprosessen etter at jeg var ferdig med å transkribere intervjuene. Denne prosessen kan gjøres på ulike måter, og det er derfor hensiktsmessig å gjøre seg noen tanker om hvilken metode man vil bruke for å analysere før man starter med datainnsamling (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 216). Jeg valgte å benytte meg av det Anker (2020) beskriver som en tematisk innholdsanalyse. Denne analyseformen kjennetegnes av at den på en systematisk måte beskriver et tekstinnhold, og passer godt for å orientere seg i større materiale av tekst.

For å analysere materialet var det nødvendig å systematisere de ulike temaene og mønstrene jeg fant i materialet, og jeg gjennomførte derfor en kodingsprosess. Denne prosessen er en metode som brukes for å systematisere et stort materiale (Anker, 2020, s. 75). Å kode datamaterialet er ikke noe en forsker er nødt til å foreta seg, men det er en god metode å starte med for å gjøre analyseprosessen lettere. Jeg hadde ingen umiddelbar tilgang til et kodingsprogram, så jeg brukte derfor utskriftversjoner av intervjuene og Word til å kode. Her benyttet jeg meg av fargekoder, hvor hver fargekode var knyttet til temaer og mønstre jeg var ute etter. Eksempelvis brukte jeg grønn for å markere klasseromsopplevelser, og ulike farger for å markere de ulike kontroversielle temaene de tok opp.

Videre vil jeg si at kodingen var basert på en kombinasjon av teori- og empiridrevne koder, som også kan kalles for en abduktiv analyse (jf. Anker, 2020, s. 79). Denne formen for analyse beveger seg mellom empirisk materiale og teori, og bidrar ideelt sett til at kodene spisses, og at teorien videreutvikles (Anker, 2020, s. 80). Dette var ikke noe jeg gjorde bevisst, men det var et resultat av litt usikkerhet rundt hvilke kategorier jeg ville fremheve i intervjuet. Jeg startet altså med noen teoretiske begreper, hvor jeg senere fant de uinteressante for min analyse. Dette førte da til at jeg måtte gå litt frem og tilbake mellom datamaterialet og teorien. På denne måten ble derfor kodene og kategoriene konstruert gjennom både intervjumaterialet og det teoretiske rammeverket.

3.6 Sentrale forskningsetiske prinsipper

Videre vil jeg gå inn på hvordan jeg har overholdt sentrale forskningsetiske prinsippene. Enhver forsker har en plikt til å følge opp forskningsetiske prinsipper i sitt forskningsarbeid (Gleiss & Sæther, 2021, s. 43). Jeg vil reflektere rundt mine valg basert på de tre sentrale forskningsetiske prinsippene som fremstilles av Gleiss og Sæther (2021). Det første er **informert samtykke**, det andre er **konfidensialitet** og **anonymisering**, og det tredje er **konsekvenser**.

Informert samtykke er et grunnprinsipp i all forskning. Et slikt samtykke er noe som hentes ut i forkant av forskningen, og kravene til samtykke er at det skal frivillig, informert, utvetydig og dokumenterbart (Gleiss & Sæther, 2021, s. 44). Dette betyr at forskningsdeltakere selv kan velge om de vil være med eller ikke, uten at det får negative konsekvenser for dem om de ikke ønsker å delta. De må også få informasjon om forskningen, datainnsamlingen, hvor lenge forskeren skal behandle data og hvem som har informasjon om dem. Videre er det viktig at de forstår denne informasjonen, og at dette dokumenteres med en underskrift (Gleiss & Sæther, 2021). I forkant av hvert intervju ga jeg ut et samtykkeskjema til forskningsprosjektet som deltakerne fikk tid til å lese og underskrive (se vedlegg 2). Jeg skrev ut to kopier per deltaker, slik at begge parter kunne ha en kopi av skjemaet som inneholdt vesentlig informasjon. Dette skjemaet var noe jeg innledningsvis sendte inn til SIKT (Kunnskapssektorens tjenesteleverandør), som behandlet min forespørsel om forskning. Når dette var godkjent, hadde jeg offisielt lov til å intervju mine deltakere.

Konfidensialitet og anonymisering er det andre forskningsetiske prinsippet. Dette prinsippet går ut på at personlig informasjon om deltakeren som er gitt, ikke skal være tilgjengelig for andre. Ved å anonymisere forskningsdeltakere, gjør man en begrensning av hvem som har tilgang til materialet, uansett om oppgaven skulle bli publisert i etterkant (Gleiss & Sæther, 2021). For å beholde anonymiteten til forskningsdeltakerne, er det et par ting en forsker kan forholde seg til. For det første har jeg anonymisert deltakerne ved å kun bruke fiktive navn, som ikke har noen relasjon til dem. Videre sikret jeg også at jeg var den eneste som hadde tilgang til sensitive opplysninger slik som selve intervjuopptakene, transkripsjonen, samtykkeskjemaene med deres underskrift og deres kontaktinformasjon. Et annet grep jeg gjorde var å ikke inkludere utsagn fra intervjumaterialet, hvor deltakerne delte informasjon om sensitive opplysninger. Blant slike opplysninger kan være hvilken skole de gikk på, hvilket område i Oslo de var fra eller hvilken nasjonalitet de hadde. På denne måten sikret jeg at informasjonen i forskningen ikke kan spores tilbake til mine forskningsdeltakere.

Det siste forskningsetiske prinsippet er at det ikke skal føre til konsekvenser for deltakelse. Ingen av forskningsdeltakerne skal ta skade av å delta i forskningen. Slike konsekvenser kan være at deltakeren får negative assosiasjoner etter å ha gjennomført intervjuet på grunn av hva de har sagt (Gleiss & Sæther, 2021, s. 45). Dette er noe som jeg måtte ta i betraktning ettersom jeg gjorde intervjuer hvor det kunne komme opp følsomme temaer. Jeg måtte være klar på forhånd av intervjuet, og under spørsmålene at de kun skulle dele opplevelsene sine dersom de var komfortable og ikke følte seg presset til det. Videre forsøkte jeg å gjengi informantenes erfaringer og opplevelser, men det kan ikke ses bort ifra at forskningen også skal være kritisk, som har ledet til at jeg har måttet tolke deres utsagn. Her har jeg forsøkt å være nyansert og fremme ulike sider av deres meninger for å overholde den etiske balansegangen som kreves av meg som forsker.

3.7 Reliabilitet og validitet

Forskeren har et ansvar for å reflektere over kvaliteten på forskningsarbeidet som er gjort. For å vurdere dette tar jeg utgangspunkt i forskningens reliabilitet, validitet og generalisering.

Reliabilitet handler om kvaliteten på forskningsprosessen, og om undersøkelsen er pålitelig. Det stilles ofte et spørsmål om hvorvidt andre forskere kan reprodusere de samme resultatene, og hvorvidt intervjupersonen ville endret sine svar med en annen forsker (Kvale &

Brinkmann, 2015, s. 276). Dette er et vanskelig krav å tilfredsstille når det gjelder den typen forskning jeg har gjort her. Selv om jeg på en måte vil si at dette resultatet kunne vært reproduisert av en annen forsker, må det også tas med i betraktning at resultatene man får i et intervju avhenger av hvilke valg forskeren hadde foretatt seg før, under og etter intervjugjennomførelsen. Slik Kvale og Brinkmann (2015) hevder, er det en del raske valg forskeren må ta under et intervju, og jeg tror det er vanskelig med sikkerhet å si at intervjuene ikke kunne tatt en annen vei hvis det ble gjort av en annen forsker. Her vil det være avhengig av hvilke valg forskeren har tatt i forkant av å gjennomføre intervjuene, slik som å gjøre seg kjent med vesentlige kvalifikasjoner intervjueren bør ha. Videre vil det ha en del å si hvordan forskeren hadde gjennomført selve intervjuet med eksempelvis oppfølgingsspørsmål og ledende spørsmål som kan ha en påvirkning på hvordan deltakere svarer. Transkriberingen og analysen er også et sted hvor det er mulighet for større avvik, ettersom enhver forsker ville sett ulike temaer og mønstre, samt ulike metoder ved å gjøre om tale til tekst.

Validitet er definert som kvaliteten på datamaterialet, og i hvilken grad forskningen faktisk reflekterer de fenomenene vi ønsker å vite noe om. Validiteten er noe som kontrolleres kontinuerlig gjennom hele forskningen, og ikke på ett bestemt tidspunkt. Det baserer seg på studiens teoretiske grunnlag, hvordan forskningen og metodene brukes, og gjennomførelsen av intervjuene, transkriberingen, og analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 278). For å opprettholde validiteten har jeg forsøkt gjennom forskningsprosessen å holde oppgavens problemstilling, de teoretiske perspektivene, og datamateriale tett koblet opp mot hverandre, slik at funnene mine faktisk sier noe om det jeg har forsøkt å finne ut av. Det har derfor vært særlig viktig å reflektere rundt informantenes utsagn og hvordan jeg har tolket disse både under og i etterkant av intervjuene. Under intervjuer har jeg stilt oppfølgende og oppklarende spørsmål, for å styrke troverdigheten til min tolkning av utsagnene deres. Jeg har også forsøkt å reflektere rundt funnene ved å overveie styrkene og svakhetene i dem, for å se om dette er gyldig. Ved å ha utført slik validering gjennom forskningsprosessen har det, etter min mening, ført til at forskningen faktisk gjenspeilet det vi har forsøkt å finne ut av.

4 Analyse

I dette kapittelet vil jeg analysere og presentere oppgavens funn. Jeg har utformet forskningsspørsmål ved å se problemstillingen, datamaterialet, teori og begreper i sammenheng. Slik har jeg kommet frem til spørsmål som jeg mener hjelper meg med å besvare oppgavens overordnede problemstilling. Jeg stiller følgende forskningsspørsmål:

1. *Hvilke kontroversielle spørsmål relatert til islam møter unge muslimer på, og hvordan erfarer de disse møtene?*
2. *Hvordan opplever unge muslimer klasseromsdiskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam?*
3. *Hvordan opplever unge muslimer diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam med muslimer og ikke-muslimer?*
4. *Hvordan opplever unge muslimer kontroversielle spørsmål om islam i medier og sosiale medier?*

For å svare på forskningsspørsmålene vil jeg analysere intervjumateriale. Jeg vil beskrive og tolke funnene i lys av teori og tidligere empirisk forskning, samt legge til kommentarer for å gi kontekst til materialet. I analysen har jeg med åtte informanter med anonyme navn, slik jeg har redegjort for i forrige kapittel, og jeg vil bruke disse navnene for å systematisere innholdet. I analysen vil jeg – etter hvert tema som tas opp – oppsummere funnene slik at leseren ser de ulike mønstrene og temaene jeg trekker frem i analysen.

4.1 *Hvilke kontroversielle spørsmål opplever informantene?*

Det første spørsmål jeg vil ta for meg i analysen er hvilke kontroversielle spørsmål informantene oftest møter på i relasjon til islam. Jeg ser på hvordan disse møtene oppleves, samt hvorfor dette oppleves som kontroversielt for dem. Kontroversielle spørsmål og temaer relatert til islam kan være et bredt felt, og svarene jeg kommer frem til her baserer seg på hvert enkelt individ sin forståelse og opplevelse av hva som er kontroversielt. Ettersom det er åtte informanter kommer det – kanskje ikke så overraskende – ulike spørsmål og temaer opp, og jeg vil dermed trekke frem de temaene og spørsmålene som er gjentakende hos mine informanter. Jeg kommer til å presentere de ulike utsagnene, og deretter gi kommentarer hvor jeg tolker mine informanter sine opplevelser. På slutten av delkapittelet vil jeg oppsummere kort de viktigste funnene.

4.1.1 Kvinnesynet i islam

Når jeg stilte spørsmål om hvilke kontroversielle spørsmål som informantene oftest opplever i relasjon til islam, var spørsmål om kvinnesynet i islam noe flere av informantene tok opp. Dette rettet seg spesielt mot rettighetene til kvinner i islam og bruken av hijab. Jeg vil dermed redegjøre for opplevelsene til informantene i relasjon til dette, og deretter tolke hvorfor disse spørsmålene oppleves som kontroversielle.

Det første utsagnet jeg har valgt å vise til er Isak sitt. Han forteller om sine opplevelser rundt diskusjoner relatert til kvinnesynet i islam.

Det har ofte vært diskusjoner om kjønnsroller, og spesielt i videregående når vi hadde RE. Det pleide ofte å oppstå debatt nesten hver gang fordi det handlet om kjønnsrollene til islam mot vestlige kjønnsroller. Det har vært en del spørsmål rundt eksempelvis hvorfor er det ikke nevnt så mange kvinner i koranen, hvorfor er det ikke kvinnelige imamer, hvorfor kan ikke kvinner lede i bønn, hvorfor finnes det ingen kvinnelige profeter også videre (Isak).

Det første jeg vil trekke frem er at Isak opplever debatter om kjønnsroller og kvinnesynet i islam på grunn av at dette ble sammenlignet med vestlige kjønnsroller. Dette er viktig å trekke frem på grunn av at det er et stort grunnlag for mange av diskusjonene som informantene opplever. Jeg tolker at Isak opplever at disse kontroversielle spørsmålene oppstår på grunn av meningskonflikter mellom han selv som muslim og andre som har et annet verdisyn. På spørsmål om hvordan han opplever slike diskusjoner om kvinnesynet i islam svarer han:

Jeg føler en type stigma rundt det. For meg er det rart å høre at noen mener at muslimske kvinner er undertrykt eller at de ikke er frie kvinner. Det er ikke slik vi ser på det, vi ser på det som at du har dine roller, jeg har mine roller. Jeg kan aldri gjøre dine roller så bra som deg, og omvendt. Jeg føler at det er mer balansegang, men at det blir vridd om til at kvinner er undertrykte (Isak).

Isak opplever diskusjonene om kvinnesynet i islam som stigmatiserende. Han er ikke enig i hvordan det blir fremstilt. Jeg tolker det som at en slik diskusjon dreier seg en del om hvilke perspektiver og erfaringer man sitter med i tilknytning til temaet. Isak hevder at han har “mye respekt” for kvinnene i sitt liv. På den andre siden møter han muligens noen som ikke har

opplevd det samme som han. Dette er noe som skaper ulike opplevelser og erfaringer, som igjen skaper meningsbrytninger, slik som eksempelvis i Isak sitt tilfelle hvor han har opplevd diskusjoner i klasserommet med andre elever.

Det er verdt å stille spørsmål ved hvorfor dette er et spørsmål som er kontroversielt eller følsomt. For Isak vil det kunne oppleves følsomt fordi han ikke gjenkjenner oppfatningen av at kvinner er undertrykte i islam. Han har en helt annen oppfatning av kvinnesynet enn det som fremstilles i medier og av andre personer, og på den måten blir det derfor et kontroversielt tema å diskutere.

Ali viser, i motsetning til Isak mer forståelse for slike meninger om kvinnesynet i islam:

Jeg opplever at kvinnerettigheter, likestilling og hijab ofte dukker opp som et tema her i Norge. Likevel så har jeg forståelse for at noen kan mene eller tro at islam fratrukker kvinner rettigheter. Hvis vi ser på mange land hvor muslimer representerer majoriteten, og man ser hvordan mange kvinner blir behandlet der, så forstår jeg at diskusjoner rundt dette er aktuelt i Norge (Ali).

Ali har forståelse for at slike diskusjoner er et tema i Norge. Dette er et poeng som jeg trakk frem tidligere hvor erfaringer og opplevelser som kommer frem i medier har et sterkt grunnlag for hvilke meninger unge muslimer kan møte på i diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam. Likevel er Ali klar på at han mener at det må skilles mellom religion og kultur, og at det er der de fleste misforståelsene og feilinformasjonen stammer fra når folk møter et bilde av islam.

Problemet er at i mange land blir religionen blandet med kulturen. Så når man leser ting om kvinner i muslimske land, handler det ofte om at kulturen gjør disse feilene. De gjør kanskje til og med ting som er mot islam, men på grunn av at de er muslimer blir det koblet til islam som religion, mens det egentlig er kultur.

Ali mener at mye av misinformasjonen og stigma rundt islam oppstår når religion og kultur forveksles med hverandre. Bilal er enig med Ali. Han bruker arrangert ekteskap og tvangsekteskap som et eksempel, hvor han mener at det ikke er det samme prinsippet, men at det ofte blandes med hverandre. Ut ifra disse utsagnene er det grunn til å tro at informantene er svært opptatt av å skille mellom religion og kultur. Dette er også et av funnene til Synnes

(2019) som hevder at det var viktig for særlig unge muslimer å trekke grenser mellom kultur og religion. Når jeg stilte spørsmål om hvilke av de to mine informanter prioriterte ovenfor den andre, var det en konsensus blant dem at religion kom først for dem. Zain mente at islam kom først, fordi han hadde opplevd mye fæle ting i sin kultur, som han mente gikk imot islam sin lære. Videre mente han at den “islam som praktiseres her i Norge” var annerledes enn det i hjemlandet, og oppfattet det som en versjon av islam som fokuserte på det “gode”. Jeg tolker det dithen at til tross for de utfordringene som finnes i det å være en ung muslim i Norge, opplever informantene mine likevel praksisen av islam i Norge positivt. Samtlige av informantene er oppvokst i Norge, og har derfor klare skillelinjer mellom hva som er norsk kultur, islamsk kultur og kulturer fra deres opprinnelsesland.

På en annen side kan dette oppleves som utfordrende blant unge muslimer. Østberg (2003, s. 165) peker på utfordringer blant unge norsk-pakistanere i deres religion og hverdagsliv på grunn av at de må forholde seg til både den norske, pakistanske og muslimske identiteten i sin hverdag.

Blant utfordringene som Østberg (2003) trekker frem er hvordan bruk av hijab og bekledning kan være et komplekst valg for unge muslimske kvinner. I mine intervjuer var hijab et tema som kom opp på spørsmål om hvilke kontroversielle spørsmål de opplever i relasjon til islam. To av de fire jentene jeg intervjuet brukte hijab, og til tross for at de to andre ikke brukte hijab i offentligheten, var det likevel mye engasjement blant dem alle i relasjon til hvilken plass hijaben hadde fått i offentlige diskusjoner og i media. Aisha deler sitt syn angående hvordan hijaben har vært et omdiskutert tema:

Jeg føler at det kanskje er verre i andre land enn Norge, men samtidig har vi sett en del diskusjoner rundt det her også. Jeg synes at det er synd at det i det hele tatt må være diskusjoner rundt bruken av hijab. Det er til syvende og sist et plagg, og så lenge det ikke påvirker eller ødelegger noen, så burde det ikke være et problem å bruke det (Aisha).

Aisha mener at hijaben ikke bør være et diskusjonsemne, ettersom det for henne bare er et plagg slik som alle andre plagg. Hennes venninne Mariam, som blir intervjuet sammen med henne, kommenterer det Aisha sier:

Jeg opplever at ikke-muslimer tenker at tema om hijab er veldig sensitivt for oss. Jeg føler ofte spørsmål om hijab, og om hvordan kvinner kler seg ofte blir sett på som kontroversielt. Men for oss er det jo normalt, og noe vi har vokst opp med å se kvinnene i våre familier bruke. Så jeg føler at det er noe som blir gjort kontroversielt av medier og ikke-muslimer, for oss er det jo bare normalt (Mariam).

Aisha og Mariam opplever at diskusjoner om bruken av hijab ikke er kontroversielt for dem, men at det blir gjort om til noe kontroversielt av medier eller andre aktører som skaper debatt rundt det. Slik Mariam påpeker, er det for dem “normalt” ettersom de har vokst opp med å se kvinnene i familien bruke hijab. Også Sandberg (2018) sine informanter opplevde at deres grunner til å bruke sjal var “forankret i det liberale prinsipper om religionsfrihet, mangfold og retten til å vise identitet”. Slik min informant Hava sier: “Jeg føler at det burde være like mye en frihet å gå med den, slik som det er å gå uten hijab, uten at det skal være noe diskusjon rundt det”.

Hva er det som dermed gjør at hijaben får oppmerksomhet i europeiske land? Sandberg (2018) nevner at “hijab kan bli tolket som et tegn på en islamiseringsprosess som truer det norske samfunnet av folk som er bekymret for religionens rolle i samfunnet”. Ali fremsto for meg som reflektert rundt dette temaet, og nevnte at han forstår hvorfor kvinnesynet kan være kontroversielt, og hvorfor man stiller spørsmål til hijabbruk. Han mener at dette er knyttet opp til erfaringer og informasjon folk har fra andre muslimske land. Han forklarer: “For andre som ikke er muslimer, er det mye som er ukjent om vår religion, og det er sikkert grunnen til at man ofte stiller spørsmål ved den, slik som hijab”. Informantene virker derfor å ha ulike meninger om hvorvidt kvinnesynet i islam eller hijab bør være et kontroversielt spørsmål. Jentene på en side forstår lite av diskusjonen rundt det, mens Ali er mer forståelsesfull.

I likhet med Sandberg (2018) hevder Døving og Kraft (2013) at hijaben i norsk offentlighet på den ene siden er en utfordring for det liberale samfunnet, men på den andre siden også et tegn på et sunt flerkulturelt samfunn. Dette gjenspeiler seg i hvordan informantene reflekterer rundt hvilken rolle slike diskusjoner skal ha i samfunnet. Aisha, Mariam og Hava oppfatter at det ikke er nødvendig å diskutere hijaben, mens Ali på den andre siden som forstår at det kan være en diskusjon i et land med vestlige og liberale verdier hvor islam for en del er en ukjent religion. Her kan muligens uenigheten blant informantene skyldes at diskusjoner om hijab

ikke har den samme betydningen for Ali, på samme måte som det treffer jentene. For Ali vil det være mer naturlig at et slikt ukjent fenomen diskuteres, mens for jentene som bruker dette daglig og ikke har opplevd dette som et problem i sin hverdag, er det like lite poeng å diskutere dette plagget slik som det ville vært å diskutere et annet plagg. Det handler til syvende og sist om hvilke posisjon eller perspektiv de sitter med, og dermed ser vi ulike oppfatninger fra informantene.

I sum vil jeg hevde at de erfaringene jeg har beskrevet over forteller oss at kvinnesynet i islam, hijabbruk og muslimske kvinners rolle i samfunnet er temaer som mine informanter opplever som kontroversielle spørsmål relatert til islam. Informantene forholder seg til disse temaene og spørsmålene på ulike måter, basert på ulike opplevelser og perspektiver de sitter med. Isak var overrasket over at noen anså kvinner som undertrykt i islam. Ali derimot viste forståelse for hvorfor slike diskusjoner var en del av samfunnet, og hvorfor det ble stilt spørsmål til kvinnesynet i islam. Han mente at det burde skilles mellom kultur og religion, noe som var gjentakende blant de andre informantene. I denne delen har jeg analysert hvordan informantene har opplevd diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til kvinnesynet i islam og bruken av hijab. Videre vil jeg gå nærmere inn på hvordan informantene opplever diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam og homofili, ettersom dette var et tema flere av informantene brakte frem.

4.1.2 Homofili i islam

Homofili var noe flere av informantene trakk frem på spørsmål om hvilke kontroversielle spørsmål de har møtt på i relasjon til islam. Informantene var særlig opptatte av hvordan de følte et press på å akseptere homofili inn i islam. Jeg vil se litt nærmere på hva de uttaler i sitatene og dermed forsøke å analysere hva det er de opplever og hvorfor de opplever dette som kontroversielt.

Et av svarene jeg fikk i mine intervjuer på spørsmålet om hvilke kontroversielle spørsmål de har opplevd å møte på var fra Bilal, som nevnte homofili:

Et tema som jeg tenker på, er homofili. Jeg føler at det har vært et underliggende press på at vi som muslimer må akseptere dette i og med at vi bor i et vestlig land. Personlig er det ikke noe jeg hater på, vi som muslimer respekterer mennesker. Det er likevel et

tema religionen vår er ganske klar på, og jeg føler at det er feil å prøve å presse den agendaen mot en religion (Bilal).

Til dette stilte jeg spørsmål til Bilal om hva han tenkte om at noen kan være både muslim og homofil.

Det handler ikke så mye om det. En kan være homofil og muslim uten at jeg personlig kan dømme det. Problemet for meg er at folk prøver å gjøre det om til at det ikke er en synd i islam, men det er det jo slik som samleie før ekteskap er en synd. Det er normalt at man synder, men jeg synes ikke det er riktig å prøve å lovliggjøre en synd for din egen agenda ... Jeg føler at grensa for hva man skal tolerere er flytende. Vi muslimer må tåle koranbrenninger og karikaturer av profeten, men når det går andre veien og vi sier vår mening så er toleransenivået plutselig mye lavere (Bilal).

Slik jeg tolker Bilal så har han et ikke et problem med å akseptere homofili generelt, men han er likevel klar på at han mener at homofili en synd i Islam. Han opplever at det ikke er en mening som er særlig populær blant de han prater med om dette, og at han blir misforstått. Konsekvensen av en slik mening blir at han blir sett på som ekstrem eller alt for konservativ i et liberalt samfunn, noe han personlig ikke oppfattet som rettferdig. Flere av deltakerne opplevde også at de ble sett på som ekstreme eller konservative i sine meninger, til det punktet hvor det ble vanskelig å prate om slike temaer. Aisha nevner blant annet at hun: "prøver å ikke snakke for mye om det, fordi hvis jeg gir mine meninger om dette temaet (homofili), så føler jeg at jeg assosieres med ekstremisme". Sara deler den samme opplevelsen i relasjon til dette: "for oss er det til syvende og sist at vi har vår egen tro, og jeg synes at de også skal respektere det, uten å tro at vi hater på noen, fordi vi har mer konservative meninger". Her nevner Sara at hun ønsker respekt i relasjon til en slik kontroversiell mening, og hun opplever at det vises lite toleranse for hennes meninger i henhold til homofili. Bilal nevner også begrepet toleranse, og hevder at grensa for hva man skal tolerere er flytende. Han mener at muslimer må tåle koranbrenninger og karikaturer, men andre veien opplever han at toleransenivået blir mye lavere når den kontroversielle meningen kommer fra en muslim.

I disse sitatene og erfaringene hevder informantene at for dem så er ikke homofili et problem, så lenge det ikke argumenteres for å at det er lovlig i religionen. Sandberg (2018) trekker også dette frem hos hans unge muslimske informanter, hvor de fremstår som mer konservative når

det gjaldt homofili og seksualitet (2018, s. 71). Hverken mine eller Sandberg (2018) sine informanter var enige i at homofile skulle straffes på noen som helst måte. Dette er noe som kan tyde på at informantene som på en side har vokst opp i Norge og derfor opptatt av mangfoldighet, likevel ikke er villige til å forhandle visse prinsipper i religionen. Det oppleves for dem, som at «vesten» forsøker å endre deres moralske kompass i forhold til islam. Sandberg (2018, s. 71) peker på at dette er noe som kan være preget av en dominerende holdning i muslimske miljøer.

Ifølge informantene har de blitt oppfattet som “ekstreme” i diskusjoner om homofili og at de ikke aksepterer mangfoldighet, mens de på andre siden forventer toleranse for sine meninger i likhet med hvordan de tolererer meninger om islam. Et vesentlig spørsmål er hvor grensen for toleranse og respekt går i slike kontroversielle diskusjoner hvor man kommer inn på følsomme temaer som seksualitet og legning, noe som jeg mener går litt utover denne oppgavens omfang. Det er likevel verdt å se på forholdet mellom mine informanter sine meninger om homofili og hvilken respons de mottar på disse meningene. Noe av det som faktisk gjør dette kontroversielt for informantene er at de føler at deres meninger om dette temaet blir oppfattet som ekstremisme. Likevel viser Bilal på en annen side forståelse for motstanden han får:

Selv om jeg selv ikke oppfatter min mening som ekstrem på grunn av min religiøse overbevisning, kan jeg forstå at det oppfattes ekstremt i et samfunn hvor homofili er normalt og akseptert. Men jeg føler likevel at det er viktig for meg å kunne si min mening, uansett hvor lite tolerert eller kontroversiell den er.

Han knytter dette opp til hans religiøse overbevisning, som igjen tyder på at religionen er en avgjørende stemme i hans liv. Til tross for motstanden Bilal opplever at han får, er han fremdeles opptatt av å dele sin mening. Dette mener jeg kan ses på to ulike måter. For det første ser jeg det som at han er opptatt av å være delaktig i diskusjoner i samfunnet, og engasjere seg i slike samtaler hvor det kan oppstå meningsbrytning. Dette er kvaliteter han selv hevder at han setter pris på. I motsetning til Bilal, er ikke dette et tilfelle for Aisha.. Hun nevner at hun har sluttet å gå inn i diskusjoner om slike temaer som homofili på grunn av frykten for hvordan hun vil bli mottatt. Et vesentlig spørsmål som kommer frem, er hvilke av de to utfallene som er mest gunstige når det kommer til unge som har kontroversielle

meninger. Hvis vi ser dette i lys av Philpott et al. (2013, referert i Kerr & Huddleston, 2017, s. 16) vises det til en historie om en elev som nektet å delta i diskusjoner om islam på grunn av frykt for å bli stemplet som “politisk ukorrekt”. Utfordringen blir at eleven praktiserer selvsensur, og trekker seg unna samtaler som er en del av læringsprosessen ved å prate om kontroversielle spørsmål. Dette er noe som strider mot tanken om at elever skal kunne gå i samtaler om kontroversielle spørsmål, for å utvikle demokratiske ferdigheter.

Å prate om kontroversielle spørsmål relatert til homofili i slam oppleves altså utfordrende for mine informanter på grunn av hvordan deres meninger blir mottatt av andre. De har erfart, ved å prate om slike temaer, at de blir oppfattet som konservative eller ekstreme i sine meninger, noe de selv ikke er enig i. Bilal viser forståelse for at han kan bli oppfattet på denne måten, og er fortsatt delaktig i slike samtaler. Aisha på sin side har derimot valgt å reservere seg mot samtaler om homofili, på grunn av frykt for å bli stemplet som ekstrem. Grunnen til at jeg har valgt å inkludere disse funnene i min analyse, er for å vise hvordan mine informanter opplever å prate om temaer som kan være særdeles følsomme, slik som homofili, og hvordan deres deltakelse i slike samtaler har blitt påvirket av dette.

Et relevant spørsmål i henhold til dette som muligens er mer egnet for drøftingskapittelet, er hvilke implikasjoner disse funnene kan ha i undervisningssammenheng hvor en lærer møter på slike meninger, og hvordan man best håndterer meningsbrytningene i et slikt tilfelle som vi har gjennomgått.

4.2 Kontroversielle spørsmål i klasserommet

En viktig del å se nærmere på i denne oppgaven er hvordan unge muslimer opplever kontroversielle spørsmål relatert til islam i klasserommet. Klasserommet er en arena hvor det er sannsynlig at elever møter på kontroversielle spørsmål eller temaer relatert til islam, og det er derfor relevant å analysere deres opplevelser rundt forholdet mellom informantene, lærere og andre elever. Hvordan preges diskusjonene av deres verdisyn og holdninger?

Spørsmålet jeg hadde på min intervjuguide handlet om hvilke opplevelser informantene hadde i møte med diskusjoner og kontroversielle spørsmål relatert til islam i klasserommet. Jeg var interessert i å vite hvilke erfaringer de har hatt ved å diskutere temaer og spørsmål relatert til islam på skolen og i klasserommet.

Den generelle følelsen av å diskutere slike spørsmål blant informantene var at det var preget av respekt og toleranse blant lærerne og elevene. Fem av disse informantene Sara, Mariam, Aisha, Zain og Hava har gått på samme videregående skole, hvor majoriteten i klassene har vært muslimer. Dette er noe som ifølge dem har ført til at det ofte har vært enstemmige meninger. Følgelig ikke har oppstått sterke uenigheter blant elevene, men på den annen side har det vært uenigheter mellom elevene og lærerne. To av de andre informantene, Bilal og Ali har gått på skoler hvor antall muslimer og ikke-muslimer har vært mer balansert, og det har derfor ført til at det har vært mer uenighet med andre elever om kontroversielle spørsmål relatert til islam. Den siste informanten, Isak, har gått på en skole hvor han har vært den eneste muslimen i klassen, noe som ifølge han har ført til at han har havnet i klasseromsdiskusjoner, og blitt en “ambassadør” for islam. Jeg vil derfor videre gå inn på erfaringene med utgangspunkt i de tre ulike situasjonene informantene har stått i.

4.2.1 «De fleste i klassen min er muslimer»

Den første sammensettingen jeg vil ta for meg er der hvor informantene har vært i klasser med muslimer som majoriteten. Utsagnet som jeg har valgt i overskriften er fra Hava, som videre sier: “Majoriteten i klassen er muslimer, så det er ikke ofte at vi elevene er uenige om ting som kommer til islam. Etter litt videre samtale med Hava og Zain, kommer de på en hendelse hvor diskusjonen var relatert til utførelse av bønn på skolen mellom lærerne og elevene:

Det handla om at elevene skulle få lov til å be, og gå ut av klasserommet, spesielt i hellige måneden av ramadan. Lærerne nekta oss dette, og begrunnet det med at det ville påvirke andre elever å føle seg presset til å be, og dette skapte litt uro. Vi tenkte jo at vi ikke presset noen, vi ville bare be av fri vilje. Så det skapte en litt intens diskusjon mellom oss og lærerne (Hava).

Aisha, Mariam og Sara som går på samme skole som Hava og Zain, deler den samme opplevelsen om bønn på skolen:

Vi har tatt opp det med bønnerom, og å be skolen. Ikke bare for muslimer, men for alle religioner som vil gjøre bønnen sin. Men de har vært veldig sånn “nei, skolen skal være nøytral”, og de mener at det kommer til å bli et press hvis noen ser en gruppe

med muslimer be. Men jeg føler ikke at det er religionsnøytralt når man henger opp julepynt og juletre. Så dette har vært særlig diskutert i klasserom og skolen (Aisha).

Det er verdt å bemerke at begge gruppeintervjuene fra den samme skolen delte den samme opplevelsen. Slik jeg tolker informantene uttrykker de en frustrasjon over situasjonen, og det oppleves for dem urettferdig at det ikke blir tilrettelagt for å praktisere bønn på skolen. For en del av informantene var praksis av bønn noe som ble gjort daglig, og hadde en stor påvirkning og betydning i deres liv. Først og fremst er det mulig å stille spørsmål om i hvilken grad dette kvalifiseres som et kontroversielt spørsmål eller diskusjon i relasjon til islam. Hvorvidt elevene skal få lov til å be eller ikke, eller få et bønnenrom er ikke nødvendigvis kontroversielt i seg selv. Hvis vi går tilbake på hva definisjonen av et kontroversielt spørsmål er ifølge Kerr & Huddleston (2017) er det “temaer som skaper sterke følelser og skaper splid i lokalmiljøer og samfunn”. Slik som vi har påpekt er bønn en betydningsfull praksis i informantene sitt liv, og det er dermed knyttet til deres følelser. Hvis vi ser på situasjonen i den forstand, så vil jeg hevde at diskusjonen mellom lærerne og elevene faktisk har vært en diskusjon om et kontroversielt spørsmål relatert til islam. Diskusjonen rundt utførelsen av bønn på skolen førte ikke til at selve miljøet i klassen ble påvirket noe særlig. Samtidig ble det til at de ble mer varsomme med hvordan de pratet om bønn til andre, noe som kan være en følger av hvordan de opplevde å diskutere dette.

Ettersom informantene går på en skole hvor majoriteten i klassene er dominert av muslimer, er det preget av at det ikke er mye uenigheter mellom elevene. Dette reflekterer seg generelt i mitt intervjumateriale, hvor jeg blir opplyst i mindre grad om klasseromsdiskusjoner mellom disse informantene og deres medelever. Informantene fra denne skolen er på en annen side mer opptatte av å dele erfaringer og diskusjoner som har vært med deres lærere, noe som antyder at lærerne har vært delaktige i diskusjoner med informantene. Informantene opplever derfor lærere som «opposisjonen» i møte med kontroversielle spørsmål relatert til islam i klasserommet.

Slik jeg tolker det blir klassedynamikken påvirket av at majoriteten i klassen er muslimer. En slik dynamikk vil muligens føre til at en vesentlig del av meningene vil være like. Dette kan føre til at læreren i klasserommet er den som må utfordre elevene i diskusjoner på grunn av

manglende motstand fra de som representerer minoriteten i klassen. Denne tolkningen støttes også opp av opplevelsen til Sara, om hvordan relasjonen var til lærerne:

Selv om vi noen ganger er uenige med lærerne har vi et bra forhold liksom. Jeg tror noen av dem litt diskuterer med oss litt bevisst, sånn at vi skal ha litt diskusjoner og sånn i klassen. Han ene læreren vår pleier å stille spørsmål som er litt provoserende, men på en bra måte fordi han vet at det tenner stemningen i klasserommet litt. Og vi blir jo alltid helt med i diskusjonen.

Sara opplever at læreren stiller spørsmål som starter diskusjoner i klasserommet. Stradling (1984, referert i Kerr & Huddleston, 2017, s. 16) peker på en undervisningsstrategi som kalles for "Djevelens advokat", hvor læreren bevisst tar motsatt standpunkt fra elevene. Jeg mener dette ligner litt på det Sara beskriver om sin lærer. Dynamikken i klassen preges, som sagt, sterkt av at det er muslimer som er i flertall, og informantene tolker det som at læreren bevisst forsøker å påvirke denne dynamikken ved å starte samtaler hvor det kan oppstå meningsbrytning. Informantene virker dog ikke å være påvirket over dette på noe negativ måte. Sara opplever dette som noe positivt, i og med at det engasjerer henne i diskusjoner og samtaler. Generelt sett virker det som om samtlige av informantene mine er positive til å delta i diskusjoner om kontroversielle temaer og spørsmål, spesielt i religionsundervisning.

Et interessant spørsmål er om denne sammensetningen i klasser og skoler, hvor majoriteten har svært like meninger som hverandre, muligens er en hindring med tanke på å kunne utforske meningsbrytninger, ulike synspunkter og demokratiske diskusjoner. Ansvarer blir dermed enda tyngre på lærere for å skape disse diskusjonene og meningsbrytningen. Spesielt er dette relevant for denne bestemte informantgruppen, og deres muligheter til å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam. Jeg vil gå litt nærmere inn på dette i kapittel 4.3, hvor jeg analyserer hvilke opplevelser mine informanter har i møte med andre muslimer i diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam. I kapittel 4.2.2 vil jeg analysere nærmere opplevelsene til de informantene som har gått på skoler hvor det har vært delt mellom antall muslimer og ikke-muslimer. Her blir det også interessant å se hvilke forskjeller som kommer frem i den gruppen som til nå har blitt analysert.

4.2.2 «Det var splittet mellom oss muslimene og de andre»

Bilal og Ali går på skoler hvor det er mer delt mellom antall muslimer og ikke-muslimer. I dette delkapittelet vil jeg derfor se på hvilke opplevelser de har hatt ved å være i en slik sammensetting, og hva det hadde å si for diskusjonene og spørsmålene de opplevde i relasjon til islam. Videre har vi et utgangspunkt i funnene fra kapittel 4.2.1 som kan vise til ulikhetene informantene opplever i denne sammensetningen, og den forrige.

Slik jeg innledet i forrige kapittel vil jeg innlede igjen med å inkludere et par sitater fra Bilal og Ali om hvordan de har opplevd sine klasseromsdiskusjoner som har vært relatert til islam:

I min klasse var det splittede meninger blant oss muslimene og de som ikke var muslimer. Når vi hadde diskusjoner om for eksempel Israel-Palestina konflikten, så oppfattet jeg at noen blandet mine meninger med antisemittisme. Det ble en greie om at vi i klassen som støttet Palestina hadde noe mot jøder, noe som er feil. Liksom, hvordan kan du tro at jeg hater noen fordi jeg har min mening om noe? Det kom til et punkt hvor vi i klassen ble ganske splittet, og man holdt seg (sosialt) til de som hadde samme meninger. Det gikk over etter en stund, men det ble ukomfortabel stemning (Bilal).

Bilal forteller her om en hendelse i klasserommet hvor han opplevde seg mistolket i en diskusjon om Israel-Palestina konflikten. Bilal opplevde flere ganger at diskusjoner som var særlig kontroversielle slik som denne, førte til store splittelser i klassen. Videre er det interessant at de etter en slik diskusjon, begrenset seg sosialt til de som hadde samme mening. Dette viser at en slik sammensetning hvor klassen er splittet, kan være en årsak til negative opplevelser ved diskusjoner slik som i Bilal sitt tilfelle. Likevel var disse splittelsene som Bilal refererer til, ikke noe som førte til at elevene i klassen stoppet å diskutere andre kontroversielle temaer, på tross av at det påvirket klassemiljøet. Ifølge han var det faktisk noe som førte til at flere ble engasjert i diskusjonene hvor de ville tilføye sin mening. Han opplever at selv om noen av diskusjonene førte til at han blant annet ble beskyldt for antisemittisme, ble klassen likevel en arena hvor alle sa sin mening og man kunne diskutere fritt.

I motsetning til de informantene som gikk på skoler hvor muslimer var majoriteten, hadde ikke Bilal mye å si om læreren sin rolle i klasserommet under disse diskusjonene. Uten å

trekke noen konklusjoner eller antagelser om denne læreren, finner jeg det likevel nevneverdig at han eller hun ikke blir nevnt av Bilal. Diskusjonene er preget av ulike situasjoner hvor det i et klasserom var flertall muslimer (4.2.1) og læreren måtte gripe inn for å skape diskusjoner, mens det i Bilal sitt klasserom var fordelt mellom muslimer og ikke-muslimer som gjorde at diskusjonene tok av på egenhånd. Jeg tolker det slik at den mer heterogene sammensetningen av klasserommet førte til intense diskusjoner. Ali, som går på en annen skole, opplevde i likhet med Bilal å være i en klasse hvor sammensetningen var en delt klasse av muslimer og ikke-muslimer. Jeg oppfattet dynamikken i Ali klasserommet litt annerledes enn i Bilal sitt:

Jeg husker at det vi hadde en diskusjon om han ene pil og bue skytteren (ref. Til hendelsen i Kongsberg) i klasserommet, som skapte sterke reaksjoner fordi de på starten antok at han var muslim. Så endte det opp med en diskusjon om han var terrorist eller psykisk syk. De som ikke var muslimer, stilte jo spørsmål om hvorfor så mange terrorangrep skjer i islam sitt navn. Men da kom læreren vår liksom litt i forsvar, og sa at selv om noen utfører en slik handling, så er det ikke dette en vanlig å gjøre av en muslim. De fleste i klassen var jo enige i det, og jeg følte at han balanserte diskusjonen (Ali).

I Ali sitt tilfelle var diskusjonen i klassen hans preget av ulike meninger, men han mente at læreren håndterte det og tok styringen hvor det var nødvendig. Diskusjonen fremstår ikke like intens i Ali sitt tilfelle som det gjorde i klassen til Bilal. Det kan skyldes at det handler om ulike temaer, hvor noen temaer kan vekke mer følelser enn andre. Et mønster jeg legger merke til, er at læreren har en stor betydning for hvordan disse diskusjonene erfares av informantene. Både Ali og informantene i kapittel 4.2.1 virker å peke på læreren som en faktor til at utfallet av diskusjonene om islam var positive. Ut ifra de erfaringene til informantene jeg har pekt ut virker det derfor som at læreren spiller en vesentlig rolle i hvordan de opplever å diskutere kontroversielle spørsmål som er relatert til islam.

En annen ting jeg var interessert i å vite i samtalen med informantene var hvordan de opplevde innholdet i undervisning om islam. Mer spesifikt hvorvidt undervisningene er preget av nyhetsartikler og hendelser relatert til islam, eller om det er rom for individnivået i undervisning. Dette var jeg interessert i å vite blant annet fordi Toft (2017) hevder at det er

vesentlig å gi rom til individnivået i religionsundervisning for muslimske elever. Slik var oppfatningen til Ali:

Jeg føler at når vi først har om islam, at det faktisk handler om hverdagen til oss muslimer. Liksom, ritualene, ulike retninger og historier osv. Men i en klasse hvor vi er mange ulike folk, og ikke alle har mye kunnskap om islam kommer det jo også opp saker som er mer kontroversielle. Jeg tror det egentlig er bra (Ali).

Intervjuer: Hvorfor tenker du at det er bra?

Jeg tenker at det er bra fordi vi får si vår mening om de temaene hvor folk kanskje tenker "ja han tenker sikkert sånn om dette og dette". Vi får liksom gitt vår versjon av hvordan vi oppfatter det, og da ser de at vi kanskje ikke tenker så ulikt om mange ting (Ali).

Ali oppfatter at islamundervisningen fokuserer en del på selve religionen, men at kontroversielle spørsmål og temaer kommer i sin naturlige gang. Ali meddeler også at han synes at det er positivt at det kommer opp kontroversielle spørsmål i klassen, fordi det gir han sjansen til å presentere sine egne syn. Han nevner sammensetningen, hvor han tenker at det er mange ulike folk som ikke har kunnskap om islam, og at dette er en faktor til hvorfor han er positiv til kontroversielle spørsmål relatert til islam.

Ut ifra de oppgitte sitatene og min tolkning av disse, er det et par vesentlige ting å understreke. Først og fremst vil jeg hevde at læreren har en stor betydning for informantenes opplevelser av å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam, slik det også fremkommer hvor muslimene er majoriteten i klassen. Jeg tolker at sammensetningen Bilal og Ali befinner seg i med tanke på delte klasser også er en grunn til at de hyppig kan oppleve diskusjoner med uenigheter rundt kontroversielle spørsmål om islam. Skolene er altså en arena der elever med ulik bakgrunn, verdier og syn møtes, og deretter introduseres dette i diskusjoner. Det neste vi skal se nærmere på er hvordan klasseromsdiskusjoner relatert til islam kan oppleves av en som er den eneste muslimen i klassen.

4.2.3 «Jeg var den eneste muslimen i min klasse»

I intervjuet stilte jeg spørsmål om hvilke opplevelser informantene har i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam i klasserommet. Frem til nå har vi sett to ulike

perspektiver, hvor det ene var preget av elever som gikk i klasser hvor muslimer var majoriteten, og det andre perspektivet var preget av elever som hadde delte klasserom med både muslimer og ikke-muslimer. I det siste perspektivet vil jeg nærmere på hvilke opplevelser Isak hadde som den eneste muslimen i hans klasse, og hvordan han oppfattet diskusjoner og kontroversielle spørsmål om islam. Isak sier følgende:

På skolen var jeg den eneste i klassen som var muslim. Så ofte som den eneste, når det var spørsmål om islam eller når noe ble nevnt om islam, så var det ofte at blikket ble vendt mot meg som muslim (Isak).

Intervjuer: Opplevde du noen gang at du måtte forsvare religionen din når temaet var islam i klasserommet?

Jeg følte det ja. Fordi jeg følte at hvis de ikke fikk informasjon fra meg, så hadde de kanskje ingen andre steder å få den informasjonen fra. Jeg vet at folk ofte tar det de hører for god fisk, og ofte blir den representasjonen av islam fra medier ikke nøyaktig. Så jeg føler at jeg som muslim har ansvar å vise dem ordentlig islam, fra en som faktisk er muslim. For meg var det positivt, fordi jeg var stolt over å ta på meg en slik rolle, nesten som en ambassadør, men jeg tror ikke alle hadde oppfattet det slik (Isak).

Isak opplever som den eneste muslimen i klassen sin at han er en “ambassadør” for religionen. Han begrunner dette med en bekymring om at medier ofte sprer feilinformasjon om islam, og at han derfor vil være en som forsvarer religionen sin i slike tilfeller hvor de i klassen hans ikke har mange muslimer å henvende seg til. Isak sin vilje til å forsvare religionen var noe Ali og Bilal også opplevde. Videre var jeg interessert i å vite hvordan Isak opplevde å ha samtaler med sine medelever om kontroversielle temaer relatert til islam:

Jeg føler at den yngre generasjonen har mye mer respekt for islam. Kanskje fordi de har vært med en muslim tidligere i oppveksten. Og det har man kanskje ikke sett med den eldre generasjonen. Så blant de i klassen min opplevde jeg aldri en direkte negativ hendelse, hvor de klager på at muslimer ikke håndhilser på dem, eller at muslimer er slik og slik, men det gikk mer ut på lærerike samtaler. Det handler bare om gjensidig respekt, og hvis man kjenner hverandre så respekterer man hverandre.

Isak opplever at den yngre generasjonen i større grad har mer respekt for muslimer, enn det den eldre generasjonen har hatt. Selv om han har stått i diskusjoner om kontroversielle temaer relatert til islam, opplever han disse diskusjonene som lærerike og nyttige samtaler basert på respekt. Dette er noe som går igjen hos flere av informantene, som viser positive holdninger til å møte slike diskusjoner. Jeg tolker det dithen at de har et sterkt ønske om å ville påvirke hvilket bilde folk sitter med av islam. Informantene er klare over hvordan det negative fokuset i medier påvirker oppfatninger av islam, og de er derfor interesserte i å endre disse oppfatningene medelever har. Jeg spurte Isak om hvordan læreren hans oppfattet den rollen Isak hadde i religionstimene, og han beskrev at han hadde et godt forhold til sin religionslærer, og at han følte seg trygg. Han nevner at læreren var klar på at Isak ikke behøvde å svare når spørsmål relatert til islam kom fra medelevene. Jeg vil hevde at den gode relasjonen Isak sier han hadde til sin religionslærer, kan ha vært et element som gjorde at han var trygg på å gå inn i ulike diskusjoner om islam. Noe som jeg mener igjen viser, slik tidligere vist, at læreren har en viss påvirkningskraft i hvordan mine informanter møter diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam i klasserommet.

Jeg spurte Isak om følelsene rundt å jobbe mot fordommer eller stigma, som han selv påpeker at han har opplevd:

Det hadde så klart vært fint å slippe å møte på mye av dette, men det er jo ikke realistisk. Derfor sitter man med følelsen om at man må gjøre "drittjobben", men at det absolutt er verdt det. Vi og våre fremtidige generasjoner er en stor del av Norge, og derfor er det viktig at jeg involverer meg i sånne diskusjoner (Isak).

Isak opplever det ikke som en ideell situasjon å skulle stå imot fordommer og stigma, men han føler et stort ansvar for å likevel gjøre det spesielt som den eneste muslimen i klassen. Jeg tolker det dithen, at Isak og de andre informantenes sin sterke tilknytning til islam er grunnen til at de er opptatte av å delta i diskusjoner som omhandler islam i møte med andre elever i klassene sine. På en annen side fremstår det også som om at de har en sterk følelse av tilhørighet til det norske samfunn, hvor det til sammen utgjør et ønske om at begge identitetene skal kunne overlappes i deres hverdager, uten at de må gi opp det ene eller det andre.

Det er viktig å påpeke at det ikke er slik at muslimer eller noen andre religiøse skal måtte forklare eller forsvare sin egen religion (Andreassen, 2012, s. 124). Likevel er det åpent for eleven å selv velge å kunne fortelle sine synspunkter som en religiøs person slik som Isak har gjort i sin klasse, og som Bilal og Ali også har gjort. Når Andreassen (2012) stiller spørsmålet om hvem som skal representere religionen i undervisningen, er utfordringen at en person sitt syn på religionen ikke er tellende for alle i den religionen. Mangfoldet i en religion blir fremhevet ved å vise et bredt spekter av ulike tolkninger og meninger (2012, s. 124). Selv om elever som Ali, Bilal og Isak ene og alene ikke representerer mangfoldet i islam, er de fremdeles en del av mangfoldet. Ved å involvere seg i slike samtaler er de med på å vise sin side av mangfoldet, og forme et bilde av hva det innebærer å være en “normal” muslim. Det å delta i diskusjoner er for dem både en måte å representere en del av mangfoldet, men også å delta i den demokratiske prosessen i klasserommet.

Oppsummert opplever Isak å ha måttet forsvare sin religion i timene som den eneste muslimen i klassen, men at dette for han har vært en positiv opplevelse. I dette tilfellet kan det være en tynn linje mellom Isak sin opplevelse av å «forsvare» og «fortelle». Det kan være at han ikke helt klart skiller mellom hva det vil si å forsvare og fortelle. For meg fremstår det mer som at han har fortalt om sin religion, noe som er i tråd med hva Andreassen (2012) hevder er «lov» for en elev i religionstimen. I hovedsak opplever han at diskusjonene om islam med medelevene og læreren er preget av gjensidig respekt, og at det er viktig for han å ta på seg en slik rolle, for å kunne jobbe mot fordommer eller mistolkninger medelevene hans har om islam.

4.3 Opplevelsen av møter med muslimer og ikke-muslimer

I dette delkapittelet vil jeg ta for meg hvordan informantene opplever å møte muslimer og ikke-muslimer i diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam. Aller først vil jeg ta for meg hvordan mine informanter møter ikke-muslimer i en diskusjon om et kontroversielt spørsmål relatert til islam, og deretter hvordan de møter andre muslimer. Jeg vil forsøke å se likheter og ulikheter i disse møtene basert på mine informanter sine erfaringer. Så langt har analysen gått gjennom hvilke kontroversielle spørsmål mine informanter møter på, og hvordan de opplever dette i undervisningssammenheng. Derfor er jeg i denne delen av analysen interessert i å avklare hvordan slike diskusjoner og samtaler påvirkes når de er i samtaler med muslimer og ikke-muslimer, og eventuelle forskjeller i de to ulike scenarioene.

4.3.1 «Hvordan møter du ikke-muslimer i slike diskusjoner?»

Jeg vil starte denne delen av analysen ved å se på forholdet mellom mine informanter og ikke-muslimer. På spørsmål om hvordan informantene møtte ikke-muslimer i diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam, la de vekt på noen ulike ting. Jeg vil gå gjennom de ulike svarene i intervjuene, og fremstille de temaene og mønstrene jeg ser.

I intervjuet med Bilal og Isak stilte jeg spørsmål om hvordan det var å møte personer som ikke var muslimer i samtaler om islam. Etersom de anser seg selv som kunnskapsrike og informerte om sin egen religion med tanke på deres oppvekst som muslimer, føler de at de har et visst ansvar om å formidle religionens “sanne” side til de som ikke er muslimer. De forteller:

Ofte så diskuterer man med mennesker som er respektfulle, og hvis de spør om islam er det fordi de ikke vet ... Hvis jeg ser at personen er genuin, så er jeg bare glad for å ha en diskusjon, fordi det fører til at vi begge bare lærer mer av hverandre. Kanskje personen får et riktig bilde av islam, som jeg bare er glad for å levere (Isak).

For meg er det viktig at før jeg går inn i diskusjon at begge parter har et åpent sinn, er nysgjerrige og tolererer ulike meninger. Hvis jeg merker at vedkommende ikke har dette, er det ikke vits for meg å diskutere om min religion ... Likevel er de fleste jeg møter i diskusjoner som ikke er muslimer, interesserte og åpne for å forstå sider av islam som kanskje er misforstått (Bilal).

Jeg forstår Isak og Bilal som opptatte av å motbevise fordommer mot islam, og å oppklare de misforståelsene som de opplever ikke-muslimer har i tilknytning til islam. Jeg stilte spørsmål om dette har noe å si for måten de er i dialog med ikke-muslimer på, og de svarte at de blir mer oppmerksomme på å være vennlige, tålmodige i diskusjoner og vise god oppførsel. Jeg tolket at denne måten å forholde seg til andre ikke-muslimer i diskusjon, relaterer seg til deres ønske om å være en representasjon av det en “normal” muslim i Norge er. For Bilal og Isak viser det seg at de ser på møtene i diskusjoner med ikke-muslimer som noe positivt, fordi det gir dem muligheten til å kunne påvirke det bilde de opplever at ikke-muslimer har i relasjon til visse temaer om islam. Det er viktig å påpeke at dette på en annen side også kan oppleves som et tungt ansvar og skremmende for andre muslimer. Anker (2017) viser til en studie gjennomført i Sverige hvor det kommer frem at religiøse minoriteter er skeptiske til å være en

representant for sin religion. De opplever det som skremmende på grunn av frykt for trakassering, men også som et for stort ansvar ettersom de ikke ønske å gi et feilaktig bilde av religionen sin (Von der Lippe & Undheim, 2017, s. 29-30). Bilal og Isak slik jeg nevnte oppfattet seg som ganske kunnskapsrike om islam, og brukte også en del tid i moskeer i sine nærmiljø. Det er ikke tilfellet for alle muslimer, og dermed kan det være mer utfordrende for noen muslimer å være en slik representant for religionen slik som Bilal og Isak opplever å være.

Dette er noe som var litt av tilfelle for Hava og Zain. De oppfattet at de hadde en del generell kunnskap om religionen, men at de ofte i diskusjoner med ikke-muslimer ikke hadde alle svarene. Selv om de var i en posisjon hvor de dermed var litt mer usikre, var det fremdeles for dem i likhet med Bilal og Isak viktig å forsvare religionen og delta i diskusjoner med ikke-muslimer som handlet om kontroversielle temaer.

Jeg tenker at jeg selv vet mer enn dem, så jeg føler meg litt overlegen hvis vi prater om temaer som handler om islam. Så jeg prater litt annerledes til dem, ettersom jeg kan det bedre. Hvis jeg derimot prater med noen som er muslimer så backer jeg litt unna. Men jeg prøver så godt jeg kan å svare på spørsmål om islam eller diskutere om det, fordi jeg føler at det er viktig at jeg står opp for religionen, selv om jeg ikke har alle svarene (Zain).

Selv om Hava og Zain fremstår som mindre involvert i religiøse aktiviteter og organisasjoner enn Bilal og Isak, er de fire informantene likevel på lik linje opptatte av å representere det de mener er det riktige bilde av muslimer. Hva som ligger til grunn for dette kan være ulike årsaker. Slik jeg ser det, kan det gå tilbake til hvem disse informantene er - altså norsk muslimske ungdommer. De fleste informantene har både vært født, oppvokst og bosatt i Norge i store deler av livet sitt, som gir dem en viss form for norsk identitet. På den andre siden har de også en medfødt religiøs identitet i islam, som har en betydningsfull verdi for dem. Et resultat av dette er muligens at de to identitetene kommer i konflikt når de møter på diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam, uansett graden av religiøsitet. I boken *Unge muslimske stemmer* legger informantene vekt på, slik som mine informanter, hvordan de i likhet med resten av verden også kjemper mot terror, vold og ekstremisme i islam sitt navn. Terrorisme er en side av islam de fleste ikke kjenner seg igjen i, blant unge

muslimer. Det kommer også frem i boken det jeg påpeker, nemlig at ungdommene har en følelse av tilhørighet til det norske samfunnet som er viktig for dem å bevare (Sandberg et al., 2018, s. 250). Ettersom begge identitetene spiller en stor rolle i deres liv gir det derfor mening at de vil representere et bilde av islam som fremhever verdier som er i tråd med det norske samfunnet.

Det fremkommer også fra informantene at de heller lar diskusjonen ligge hvis de merker at diskusjonen begynner å bli usaklig eller at de blir provoserte. I det tilfellet stilte jeg et kritisk spørsmål om hva de tenker om å stå i slike diskusjoner hvor det kan være provoserende, og om det er en del av det å være uenig med noen. Bilal svarte:

Altså, ja.. Det er jo ikke nødvendigvis sånn at man bare vil være i diskusjonen når det kun er en hyggelig diskusjon, men også når det faktisk begynner å bli hett. Jeg husker at jeg i sinne forlot en diskusjon om islam med en annen medelev, og i etterkant angret jeg. Jeg skulle heller ha vist meg fra min beste side, og argumentert saklig mot han. Men det kan bli følsomt i noen tilfeller (Bilal).

Bilal nevner hvordan diskusjoner om islam ofte kan gjøre at følelsene tar overhånd, men understreker selv viktigheten av å kunne diskutere slike ting, og angret på sitt valg ved å forlate situasjonen. I lys av dette er det interessant å koble det opp mot hvordan Iversen (2014) tar for seg skolen som et eksempel i hvordan klasserom kan fungere som en arena for uenighetsfellesskap. Han sammenligner klasserommet med en trygg arena slik som et demokratisk samfunn, hvor man kan prøve ut meninger og feile (Iversen, 2014, s. 62). Selv om islam ofte oppleves som noe kontroversielt av informantene, synes de fremdeles at det er viktig at disse samtalene kommer opp og at det diskuteres. På den måten formidler informantene at de gjennom disse diskusjonene kan være med på å endre negative syn og bilder av religionen, og samtidig forbedre sine diskusjonsferdigheter. Dette var en sjanse Bilal gikk glipp av, noe han i etterkant angret på, ettersom han legger en høy verdi i å diskutere kontroversielle spørsmål.

I intervjuet med Ali sa han at det er viktig at man har en viss kunnskap om noe før man eventuelt diskuterer om det. Til det stilte jeg meg litt kritisk ved å spørre han om hva han tenkte om de som ikke hadde så mye kunnskap om islam, og om de ikke skulle ha muligheten til å stille spørsmål eller være kritiske til islam. Han svarte:

Nei, absolutt ikke. Men første steget for de som ikke er muslimer er jo å faktisk lytte til hva “vanlige” muslimer i Norge har å si om islam. Stille spørsmål før man kanskje fordømmer. Når det for eksempel diskuteres om hijab, så må man jo være åpen for å faktisk forstå hvorfor kvinner i islam velger å gå med det, i stedet for å tenke at, “nei de er undertrykte” ... For meg handler det om at man må lære fra begge sider. Jeg kan jo ta mye feil, fordi jeg ikke er lærd (Ali).

Jeg oppfatter at Ali i likhet med de andre informantene er opptatt av å representere et riktig bilde av islam. Han mener at det skal være greit å diskutere ulike kontroversielle spørsmål, og at det til og med kan være en god samtale, men at man stiller hverandre spørsmål om hverandres livssyn. Toft (2017, s. 38) trekker i sin studie frem at elevene han intervjuet alle la vekt på at å ha kunnskap om andre religioner er viktig slik at man kan forstå andres perspektiver og ha en bedre forståelse for andre mennesker tenker. En av hans deltakere nevner i likhet med Ali viktigheten av “å vite hva en kristen venn har som sine verdier, hva det er han praktiserer. Fordi vi er ganske blandet sammen nå”. Denne praksisen om å lære av hverandre som kommer frem i studien til Toft, er et syn Ali deler.

Videre så kommer det frem et eksempel av denne praksisen jeg referer til i avsnittet over fra intervjuet med, Mariam og Sara hvor de forteller litt om hvordan de opplevde interaksjonen med en lærer som var interessert i å lære mer om islam og fastemånedens ramadan.

Vi hadde en lærer som stilte mange spørsmål om fasten. Som for eksempel hvordan vi faster, når vi spiser, og han var interessert i å vite hva vi gjør i ramadan. Jeg følte at han tok en interesse i vår religion, og at han var veldig nøytral til det. Han hadde et ganske åpent sinn, som gjorde det mye enklere å prate med han om religionen (Sara).

Den ene dagen fastet han faktisk med oss, og det var veldig koselig. Vi følte at han var litt stolte av oss (elevene), og det gjorde oss også automatisk glad for å fortelle om vår religion og praksis. Det er jo noe vi som praktiserer faktisk vet mye om, og når vi får fortelle vårt synspunkt så føles det veldig positivt (Mariam).

Jentene i gruppeintervjuet uttrykket at opplevelsen med en ikke-muslimsk lærer for dem var positiv, hvor læreren viste interesse for deres religiøse praksis og fasting. De forteller at de tidligere har opplevd vanskeligheter rundt det å faste blant ikke-muslimer, og opplevd

fordomsfulle kommentarer rundt deres religiøse praksis. Det var derfor for dem en annen type erfaring når deres lærer involverte seg, stilte spørsmål og fastet sammen med dem. Jeg stilte spørsmål til jentene om denne positive opplevelsen påvirket å diskutere islam med andre ikke-muslimer. Sara svarer:

Jeg følte etter den læreren tok en slik interesse, begynte jeg å tenke de fleste er jo sikkert som han. Når man ikke prater så mye med folk om religionen sin, så ligger jo mye av de fordommene vi tror folk har om oss bare i hodet vårt, vi tror at de tenker sånn og sånn om oss muslimer, mens de egentlig bare kanskje er nysgjerrige eller ikke tør å spørre. Så jeg har blitt mer åpen i å snakke om religionen min med de som ikke er muslimer.

Sara forteller at hun etter denne opplevelsen med læreren har blitt mer åpen til å fortelle om eller diskutere kontroversielle temaer relatert til islam. Der hvor hun tidligere har vært skeptisk til å diskutere om islam, har hun nå en positiv holdning til diskusjoner rundt kontroversielle spørsmål. Det pekes igjen på hvilken vesentlig betydning lærere har i informantenes opplevelser ved å diskutere kontroversielle spørsmål. Fordelen ved at hun er mer åpen for å diskutere temaer rundt islam, er at hun i økt grad kan ta del i ulike samtaler og diskusjoner, som er en viktig forutsetning for elever og unge å kunne ha. Ifølge Iversen (2014) fungerer diskusjoner og uenigheter i klasserommet og på skolen som en øvingsarena for senere samfunnsdeltakelse. Dette er erfaringer elever senere kan ta med seg i livet i møte med andre uenigheter (Iversen, 2014, s. 62-63).

Helhetlig, er det et par ting som preger hvordan mine informanter opplever diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam med ikke-muslimer. For det første er informantene i stor grad å opptatte av å representere det bilde av islam som de mener er mer korrekt, uavhengig av hvor religiøse aktive de er. Slik jeg hevder i teksten, er det mulig at dette er et resultat av hvordan norsk-muslimske ungdommer kan komme i konflikt med sine ulike roller i samfunnet som både muslim på ene siden, men også norsk på den andre. Videre ser vi også hvilken vesentlig rolle lærere, nok en gang, har i forhold til informantenes selvoppfatninger i diskusjoner om islam. Disse funnene og ulike opplevelsene gir oss et innblikk i hvordan informantene opplever møter med ikke-muslimer i diskusjoner om kontroversielle spørsmål om islam, og det vil derfor være interessant å se hva informantene opplever å diskutere om

kontroversielle spørsmål relatert til islam blant andre muslimer. Dette vil også gi oss et nærmere innblikk i hvilke ulikheter og likheter de opplever i møte med ikke-muslimer og andre muslimer.

4.3.2 «Hvordan opplever du diskusjoner med andre muslimer?»

Videre vil jeg gå inn på hvordan informantene opplever å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam med andre muslimer. I denne delen blir det tydeligere å se hvilke ulike syn mine informanter har i forhold til andre muslimer, og hvilke likheter og forskjeller som kommer frem ved å diskutere med en muslim kontra en ikke-muslim.

Jeg skal videre trekke frem noen sitater fra intervjuene som jeg finner relevante å analysere for forskningsspørsmålet. Aller først vil jeg trekke frem et utdrag hvor Isak prater om hans opplevelser med diskusjoner om islam med andre muslimer:

Jeg synes det er vanskeligere å diskutere med muslimer, kontra ikke-muslimer, fordi ofte så forventer man at man har samme ståsted. Men så skjønner man jo inn i samtalen at man ofte ikke har det samme ståstedet i det hele tatt. Og det er jo for så vidt forståelig at det er sånn, når det finnes mange ulike forståelser av islam ... det er ikke akkurat prat om små forskjeller, men heller fundamentale ting i religionen som kræsjer (Isak).

Han opplever at det er vanskeligere å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam med andre muslimer enn det er med ikke-muslimer, ettersom det ligger en viss forventning om at man har samme ståsted. Han viser likevel en forståelse for at det ligger ulike tolkninger til grunn. Jeg stilte han spørsmål om hva han anser som de fundamentale tingene som blir tema for konflikt i diskusjonen, hvor han svarer:

Noen folk vil kanskje si at det ikke er like viktig å be fem ganger om dagen slik som vi er pålagt å gjøre, men heller at det er viktigere å være et godt menneske. Og selv om det siste stemmer, så går det fullstendig imot læresetningen i islam å tenke at det å be ikke er det viktigste man gjør (Isak).

Bønn er igjen et tema for diskusjon informantene opplever, slik det også var i kapittel 4.2. Her er diskusjonen vinklet mot viktigheten av bønn i islam i møte med andre muslimer. Bilal og Isak poengterer at de hvis de først diskuterer islam med andre muslimer, er det gjerne

fundamentale ting i religionen. De hevder at de ikke diskuterer temaer hvor det er ulike tolkninger og forståelser innad i religionen. Jeg var interessert i å vite mer om samtalen hvor de diskuterer litt større temaer innenfor islam med andre muslimer, og stilte dem spørsmål om hvordan de blir oppfattet av andre muslimer i sine meninger om eksempelvis at bønner er obligatorisk.

Jeg har blitt kalt ekstremist, eller at jeg drar det for langt. For meg er det mer at jeg følger et sett med verdier som er tett knyttet opp til min religion, og jeg lar ikke de verdiene bøyes av noe. Jeg tenker at det er noen komplette sannheter i religionen som ikke kan ses bort i fra, men dette gjør meg ikke til en ekstremist mener jeg (Bilal).

Bilal og Isak opplever at de blir sett på som konservative og i noen tilfeller ekstreme i sin religiøsitet i møte med andre muslimer, som det kan være ulike årsaker til. Islam er en religion med et stort mangfold av trosretninger, trossamfunn og tolkningstradisjoner, og dette gjelder også i Norge (Sandberg et al., 2018, s. 109). Dette resulterer i at unge muslimer identifiserer seg med en form for trosretning eller tolkningstradisjon, og i møte med andre innad i religionen kan det oppstå meningskonflikt slik vi ser i Isak og Bilal sine tilfeller. Slik vi ser i sitatene ovenfor bekrefter Isak at han synes det er enklere å prate om kontroversielle spørsmål relatert til islam med ikke-muslimer enn det er med muslimer. En årsak til dette kan være at Isak opplever diskusjoner med ikke-muslimene som en situasjon hvor han kan gi et nyansert bilde av muslimer. På andre siden vil en diskusjon med en annen muslim, preges mer av hvem som har den rette oppfatningen av religionen. Ifølge informantene kommer de "ingen vei" i og med at deres tolkninger av religionen er ulike.

Zain oppfattet det også som mer utfordrende å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam med andre muslimer, ettersom han opplevde at muslimer var svært fordomsfulle mot andre muslimer. Zain forteller:

Jeg mener selv at muslimer er mer fordomsfulle mot andre muslimer selv. De som ikke er religiøse er mer på sånn safe spot, de spør spørsmål som man vet at ikke er provoserende. Men ofte er muslimer mer fordomsfulle mot andre muslimer (Zain).

I denne delen av intervjuet fremkommer det at Zain opplever diskusjonen med andre muslimer som utfordrende. Zain sin oppfatning er at en muslim i diskusjon med en annen

muslim er preget av sterke meninger som er vanskelige å bryte, mens en diskusjon med en ikke-muslim er mer åpent for felles tolkning og forståelse av hverandre. Dette gjenspeiler seg muligens i Bilal sitt sitat, der han hevder at islam har “komplette” sannheter som ikke kan bøyes. Zain oppfatter derfor muslimer som mer fordomsfulle mot andre muslimer enn ikke-muslimer. Han har opplevd flere tilfeller hvor han har blitt dømt av andre muslimer for hans valg i livet, og på grunn av dette holder han seg unna diskusjoner med andre muslimer. Slik jeg ser det, kan disse funnene peke på at Zain opplever utfordringer ved å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam med det han oppfatter som konservative muslimer. På andre siden tyder det på at Bilal og Isak ser det som utfordring å prate med «liberale» muslimer.

Aisha, Mariam og Sara deler en litt annen erfaring og forståelse av å diskutere kontroversielle spørsmål med andre muslimer. For dem er det mindre fokus på hva som er det “riktige” i religionen, men mer på å bevare et samhold mellom muslimer. På spørsmål om hvordan de opplever diskusjoner om kontroversielle spørsmål med andre muslimer svarte de:

Vi opplever ikke så mange diskusjoner mellom oss og andre muslimer. Jeg føler at vi alle ser på hverandre som muslimer. Det er liksom ikke sånn at vi tenker på hvem som er sjia eller hvem som er sunni, eller at vi dømmer hverandre for om vi faster eller ber også videre. Vi er alle muslimer i hverandres øyne, og respekterer det selv om vi har litt ulikheter (Mariam).

Jentene i gruppeintervjuet sine oppfatninger er at det er lite konflikter eller diskusjoner mellom dem og andre muslimer. De opplever at de er i et miljø hvor det er en felles aksept for mangfoldet, og at det ikke blir temaer for diskusjon med andre muslimer. En lik oppfatning kommer også frem i Sandberg (2018), hvor flere av informantene hverken brydde seg eller tenkte noe over forskjellene mellom sunni og sjia islam, og de ulike retningene innenfor islam var bare “forskjellige oppskrifter til samme mål” (Sandberg et al., 2018, s. 111). En mulig forklaring på de ulike opplevelsene informantene deler kan være hva de anser som «mål» i religiøsitet. Isak og Bilal legger mer vekt på at islamske verdier skal bevares slik de er, imens Mariam er mer opptatt av å opprettholde et samhold. Dette fører muligens til at de ender opp i ulike samtaler, hvor de har ulike oppfatninger av konfliktnivået mellom muslimer.

Sandberg (2018) forsøker å nyansere Walid Al-Kubaisi sitt syn om at konflikten mellom sjia og sunni-muslimer er noe som preger forholdet mellom muslimer i Norge, ved å argumentere for at konflikter og uenigheter mellom grupperingene finnes, men at det muligens er overdrevet (Sandberg et al., 2018, s. 112). I samtale med informantene var det ingen av sunni-muslimene som pekte på forholdet mellom sunni og sjia som et problem, men ifølge Ali som var den eneste sjia-muslimen intervjuet, var det en litt annen oppfatning. Jeg stilte han spørsmål om hvordan han som sjia-muslim oppfattet diskusjoner og uenigheter med sunni-muslimer relatert til islam:

Jeg har en god kompis av meg som er sunni fra Syria, og jeg er sjia fra Irak. Vi prøver ofte å ikke gå i diskusjoner, fordi det kan bli litt betente diskusjoner, og vi er jo veldig gode venner. Så vi føler ikke at vi vinner noe på å diskutere, ettersom vi allerede vet at vi har veldig ulike syn på noen ting (Ali).

Ali forteller at han gjerne unngår diskusjoner om islam med sunnimuslimer, deriblant hans venn, på grunn av at de føler at de ikke får noe ut av den type samtalen mellom hverandre. Jeg stilte derfor spørsmål om hva han opplever kan være særlig følsomme temaer mellom en sjia og sunni-muslim. Ali fremstår for meg gjennom intervjuene å være svært opptatt av å holde gode relasjoner til personer og medelever i sin krets. Dette fører til at han har en annen tilnærming til diskusjoner om islam.

Et tema som er særlig kontroversielt mellom oss er hvem som skulle ta over lederskapet til profeten Muhammed etter hans død. Sjia-muslimer mener det skulle vært Ali (følgesvenn), mens sunni-muslimer mener at Abu Bakr (følgesvenn) var den riktige valgte lederen. Dette er jo sånn disse retningene oppsto. Så når det pleier å komme til punktet hvor det blir et samtaleemne, kan det ofte bli splittende som gjør at vi pleier å unngå det (Ali).

Ali forteller at han har vokst opp med sjia-islam siden barndommen, og de tradisjonene og kunnskapene han kjenner til er noe som har kommet gjennom egen utforsking, men også gjennom tradisjoner i familien. Dette fremstår derfor som en sentimental verdi for Ali, og at sjiaislam og sjiatradisjoner har en stor betydning for han i livet. Dette er tilfelle for de andre informantene også, som har vokst opp med sunni-islam gjennom sine familier. Slik vi ser i sitatet til Ali, prøver derfor han og sunnimuslimene i hans liv å unngå følsomme temaer

mellom sjia- og sunnimuslimer. De religiøse tradisjonene og oppfatningene som eksisterer hos informantene, virker derfor i svært liten grad å være noe de forhandler om, særlig ikke med andre muslimer. Slik Ali hevder, vinner de ikke noe på å ha en diskusjon, som understreker poenget med at de ulike synene sunni og sjia muslimer har, er tøffe å bryte med på grunn av deres sentimentale betydning. På en annen side viser Ali til sosiale medier som en plattform hvor sunnimuslimer og sjiamuslimer oftere kommer i debatt:

Jeg har opplevd en del feilinformasjon fra sunni-muslimer om sjia-muslimer som jeg selv ikke har kjent meg igjen i. For eksempel har jeg hørt at sjia tilber Ali, og at Ali (følgesvenn) er større enn profeten Muhammed spiritielt sett. Jeg tror at mye av denne feilinformasjonen kommer fra medier, og nye sosiale plattformer slik som TikTok og Instagram (Ali).

Ali opplever at mange av de diskusjonene som er kontroversielle mellom sjiamuslimer og sunnimuslimer ofte foregår på sosiale medier. Dette aspektet er noe jeg vil gå nærmere inn på i neste delkapittel, hvor jeg vil ta for meg de ulike erfaringene informantene mine har ved å enten delta eller observere diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam i media og sosiale medier.

Oppsummerende vil jeg si at det ligger noen særtrekk for hvordan mine informanter opplever å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam med andre muslimer. Isak og Bilal gikk nærmere inn på betydningen av doktrinen i islam, og nevnte at diskusjoner om islam med andre muslimer gjerne handlet om hvordan det fundamentale i deres religiøse overbevisning ikke stemte overens med andre muslimer sine syn. Zain nevnte at det var vanskeligere for dem å prate om kontroversielle spørsmål relatert til islam med muslimer, enn med folk som ikke var muslimer. Mariam, Aisha, og Sara stilte seg mer nøytrale til spørsmålet, og hevdet at de fleste kommer overens med hverandre. Ali på andre siden som er sjia-muslim, var særlig opptatt av å prate om forholdet mellom sunni- og sjia-muslimer mellom seg, og mente at dette var et tema som ble unngått fordi diskusjonene sjeldent førte noe sted. Han peker likevel på sosiale medier som et rom hvor slike diskusjoner i større grad finner plass, noe vi skal se nærmere på i neste kapittel.

4.4 Kontroversielle spørsmål i medier og sosiale medier

I det siste delkapittelet av analysen vil jeg undersøke hvilke opplevelser mine informanter har i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam i media og sosiale medier. Dette inkluderer nyheter, debatter, artikler, sosiale medier og kommentarfelter. Hovedmålet er å forstå hva det er informantene opplever i møte med disse kontroversielle diskusjonene i den digitale verden, og sette dette opp mot hva de opplever i virkeligheten – slik som jeg har gjennomgått i de foregående delkapitlene i analysen. Dermed vil jeg se på informantenes opplevelser i relasjon til to punkter. Det første vil være hvordan de opplever slike kontroversielle spørsmål i nyheter og store mediekanaler, og deretter hvordan de opplever det i sosiale medier og kommentarfelter hvor de ser meninger fra enkeltpersoner.

Under intervjuene stilte jeg spørsmål om hvor de mener kontroversielle diskusjoner relatert til islam oftest dukker opp. De fleste av dem, mente at medier var en arena hvor mange av kontroversielle spørsmålene og diskusjonene relatert til islam fant plass. Jeg var derfor interessert i å vite mer om hvordan de følte at disse temaene relatert til islam ble representert i mediene.

Når jeg stilte spørsmål til Isak og Bilal om kontroversielle spørsmål relatert til islam i media, nevnte de debatten om håndhilsning mellom kvinner og menn som et tema. Bilal trakk frem Qureshi og Listhaug sin debatt, hvor Qureshi ikke ville håndhilsne på Listhaug. Han opplevde at det ble en del kontroverser rundt denne hendelsen, og jeg stilte spørsmål om hvordan han opplevde at det ble fremstilt i mediene:

Det ble jo mye snakk i mediene og deres kommentarfelter om at islam går imot norske verdier, og at i Norge håndhilser man på alle. Selv om noen kanskje var uenig i det Qureshi gjorde, synes jeg at det ble blåst opp mye mer enn det burde. Kanskje fordi han var muslim, eller fordi han har vært en kontroversiell figur i mediene.

Bilal og Isak følte at saken om håndhilsningen mellom Qureshi og Listhaug ble blåst opp i media. Bilal hevdet at det ble en kontroversiell sak på grunn av at det var en muslim involvert. De mente også at å velge om man vil håndhilsne i dagens samfunn er mye mindre kontroversielt, og at det er mer fritt opp til hvert enkelt individ. Isak nevner at medelever i hans skole var mer opptatte av å respektere muslimers ønske om å ikke håndhilsne, kontra viktigheten av å håndhilsne i et vestlig liberalt samfunn. Det fremstår for meg at de opplever en

mer positiv holdning fra ikke-muslimer i virkeligheten, enn det de observerer i medier i relasjon til kontroversielle spørsmål slik som håndhilsning av det motsatte kjønn.

Zain på annen side har en annen oppfatning. Han opplevde at mediedekningen av muslimer og kontroversielle temaer rundt islam har blitt mer nyansert, enn det de muligens har vært før. Han deltok i en motdemonstrasjon mot SIAN i 2020 hvor han forteller om sin opplevelse rundt medias rolle i etterkant:

For eksempel koranbrenningen på (et sted i Oslo), så følte jeg at media prøvde å vinkle det mer balansert, liksom at det er SIAN som forsøker å provosere unge muslimer. De har jo loven på sin side når de brenner koranen, men jeg følte at mediekanaler viste forståelse for at det var veldig sårbart for muslimer (Zain).

Zain opplevde altså at media hadde et nyansert bilde av dekningen rundt koranbrenningene som ble utført av SIAN, og at de fremmet muslimenes perspektiver i større grad rundt disse hendelsene. Hava var delvis enig i dette, men mente at media likevel ikke gir nok stemme og tid til muslimene i samfunnet som kan fremme den positive siden av islam, hvor man kan se at kvinner jobber og studerer, eller at moskeene jobber forebyggende mot kriminalitet. Det kan tyde på at informantene i større grad ønsker å se refleksjoner av seg når medier presenterer nyhetssaker om islam. Alle informantene var, på et sett, opptatt med å utdanne seg, jobbe og bidra i samfunnet. Når de da føler at dette bildet av muslimer ikke fremkommer i mediene, får de en oppfatning om at medier generelt sett bare legger ut negative ting om islam. Sara deler også en negativ oppfatning av medier:

Det kommer jo fra et perspektiv om å selge, og det de selger er jo frykt. Så de tenker jo smart, men jeg føler at det påvirker oss muslimer negativt. Vi sitter med tanker om at vi blir stempla som det og det, på grunn av misvisende dekning om oss og jeg føler vi må motbevise dette hele tiden (Sara).

Sara opplever at kontroversielle saker om islam er det som "selges" i medier, og forstår det som grunnen til at slike saker er det som preger nyhetsbilde i relasjon til islam. Døving og Kraft (2013) hevder at medier er interesserte i den liberale og konservative muslimen, ettersom det er disse som skaper kontroverser i medier. Sara tar altså ikke feil i at medier gjerne «selger» de forestillingene om islam som skape mest oppmerksomhet. Likevel kommer

det frem ulike syn på hvordan informantene opplever mediens fremstillinger. Det er nærliggende å tro at dette har en sterk relasjon til enten nylige opplevelser eller opplevelser som har preget deres syn sterkt. Zain er et eksempel på dette. Hans involvering i demonstrasjonen, og deretter mediens nyanserte bilde av denne demonstrasjonen mot SIAN, er noe virker å ha hatt en effekt på hvordan han ser på diskusjoner om islam i mediene.

Jeg vil også bringe inn Ali sitt syn på dette for å understreke at informantene i stor grad har ulike erfaringer av hvordan kontroversielle temaer relatert til islam blir fremstilt i mediene. Ali hevder i likhet med Zain, at mediebilde av islam i mye større grad har blitt nyansert når han leser saker:

Nå er det mer balansert. Det har vært en bra utvikling etter mye kritikk, tror jeg. Mediene viser mer av begge sider før de går ut med en sak. Jeg mener at det fremdeles er en del fokus på islam hvis det er en muslim som gjør terrorhandling, men det er mindre. Liksom ingen går rundt og sier “alle terrorister er muslimer” lenger, vi er liksom ikke så dumme i Norge (Ali).

Ali i likhet med Zain oppfatter at mediens forhold til islam har blitt mer nyansert med tiden. Han begrunner dette ved å se sammenhengen av hvordan tanker om at “alle terrorister er muslimer” har endret seg i Norge. Det kan synes å være et bilde på en økt tillit mellom informanten og mediene. Antakelsen til Ali om at medier har blitt mer nyanserte baserer seg på, slik jeg ser det, at en svært stereotypisk tanke om muslimer ikke lengre er til stede i Norge.

Videre fremstår det som vesentlig for informantene at mediene fremstiller et balansert syn i saker hvor det er kontroversielt og islam er involvert. Hva legger informantene i at media har et “balansert” eller “nyansert” syn? I et “balansert” syn la informantene vekt på at hvis en kontroversiell hendelse var relatert til en muslim, skulle medier i mindre grad fokusere på religionen, men mer på selve personen som eventuelt utførte handlingen. Nok en gang vises det til at informantene er opptatte av at nyhetssaker ikke skal reflektere hvem de er som personer, men at de som eventuelt utfører en handling ses som et individ.

Dermed kommer det frem av informantene mine at det er ulike opplevelser av hvordan de møter diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam i medier og nyheter. I Døving og Kraft (2013) fremkommer det at islam i offentlig debatt har fått negative assosiasjoner,

men at det likevel er tegn på at fremstillingene i media er mer nyanserte (Døving & Kraft, 2013, s. 123). Dette er noe som støttes opp av mine funn hvor det er et delt syn mellom informantene om hvorvidt medier har blitt mer nyanserte i deknningen om islam. Mønsteret som kommer frem, er at synet på media i stor grad er tilknyttet hva som har berørt dem og hva de har opplevd.

Et annet aspekt som er verdt å se litt nærmere på er hvordan de opplever diskusjoner relatert til islam i sosiale medier. OsloMet (2022) gjennomførte en kartlegging av omfanget hatefulle og diskriminerende ytringer mot muslimer på oppdrag fra Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. Blant deres funn var at det fra 2010 til 2021 var en betydelig økning av hatefulle ytringer mot muslimer på norske sosiale medier (OsloMet, 2022, s. 50). Mine informanter nevner også at det eneste stedet hvor de har opplevd hatefulle ytringer relatert til deres religiøsitet er på sosiale medier. På spørsmål om hvordan de opplevde diskusjoner relatert til islam i medier trakk de derfor frem opplevelser i sosiale medier som eksempler. Mariam sier:

Jeg merker at jeg blir irritert og sint av å lese kommentarfelter. En ting er liksom å ha en diskusjon som er saklig, men når du ser at det bare kommer hat og tydelig islamofobi er det noe annet. På en side tenker man at de sier det bare fordi de er bak en skjerm, men på en annen side tenker man hvor mange sitter faktisk med sånne tanker (Mariam).

Informantene opplevde at det var utfordrende å lese slike kommentarer på nett, mye på grunn av en underliggende frykt om hvor mange som faktisk hadde slike syn om muslimer. Flere av dem hadde stoppet å lese kommentarer i sosiale medier hvor det handlet om islam, på grunn av at de ikke anså det som saklige diskusjoner eller argumenter. Å lese hatefulle ytringer og kommentarer virket å prege informantene, og satt et inntrykk i dem som de ikke opplevde positivt. Zain sier:

Grunnen til at mye av hatet kommer i sosiale medier er fordi de er bak en skjerm. Du trenger ikke å direkte bli konfrontert når du «legit» skriver til en skjerm. Men jeg har for lengst sluttet å lese de hatkommentarene. Du vet så fort VG eller Dagbladet legger noe ut som er litt kontroversielt om islam, hva som kommer til å stå i kommentarfeltet. Jeg har liksom bedre ting å gjøre enn å la det påvirke dagen min dårlig.

I Zain sitt tilfelle virker hatkommentarer og ytringer å påvirke han nevneverdig mindre enn hvordan han opplever diskusjoner i virkeligheten. Det virker altså å være en markant forskjell på hvordan de opplevde kontroversielle temaer relatert til islam når det kom ut i media, enn opplevelsen rundt å lese kommentarer i sosiale medier. Selv om informantene i en viss grad opplevde at store mediekanaler ikke alltid var nyanserte i sine representasjoner av islam, var det fremdeles ifølge dem saklig. Hatytringene og islamofobi var også noe de sjeldent opplevde direkte fra medier, men kun på sosiale medier. Likevel var de ikke så opptatte av hva som sto i sosiale medier, kontra det som står i medier. Dette kan tyde på at de har gjort seg kjent med at medier sitter på en viss makt, og har en mulighet til å definere ulike ting. Når de da opplever at sosiale medier ikke har den samme makten, slutter de å gi hatkommentarer og ytringer oppmerksomhet.

Et annet perspektiv som vi kommer tilbake til her, er at Ali mente det var en særlig høy grad av uenigheter og diskusjoner mellom sjia og sunni-muslimer på sosiale medieplattformer: “Mellom muslimer føler jeg at størsteparten av diskusjonene er på TikTok og Instagram. Det er der diskusjoner om islam oftest dukker opp for min del, og det er mellom shia og sunni”. Han mener at de uenighetene som finnes mellom sjia og sunni, sterkest kommer frem i sosiale medier og at diskusjonene kan bli intense, i motsetning til i virkeligheten hvor de blir unngått. Hava deler litt av den samme oppfatningen, men peker ikke på diskusjoner mellom sjia og sunni. Hava peker på at mange diskusjoner mellom muslimer oppstår i sosiale medier, og at muslimer er dømmende ovenfor andre muslimer:

Når muslimske jenter poster får de utrolig mange kommentarer fra andre muslimer. Det kan være at en muslimsk jente med hijab som lager mat, og så får hun kommentarer fra om at hun ikke har lov til å poste dette, og at hun har på hijaben feil osv. Det er et dømmende miljø hvor de er særlig pirkete ovenfor muslimske jenter.

Jeg mener at intervjumaterialet viser viktige funn som jeg vil belyse her. I relasjon til hvordan mine informanter opplever at islam blir diskutert i store mediekanaler, kommer det frem at de opplever at media kaster et negativt lys mot islam ved å gi søkelys til saker som skaper oppmerksomhet. De føler at denne informasjonen i liten grad representerer det mangfoldige islam i Norge. Likevel opplever noen av dem at dette med tiden har begynt å bli mer nyansert,

og at det er økt fokus på å representere muslimer i flere ulike perspektiver. Dette er slik jeg har påpekt meninger som er basert på hvilke personlige opplevelser de har hatt med medier.

Opplevelsene av diskusjonene mellom informantene og ikke-muslimer i virkeligheten virker å være positive til tross for at de opplever en del feilinformasjon, slik vi har påpekt i de tidligere kapitlene av analysen. I sosiale medier virker det på andre siden som at informantene opplever i høyere grad hatytringer og islamofobi, som vil si at de har to motstridende opplevelser i forhold til hvilket rom de opplever disse diskusjonene i. Hvis vi ser til hva informantene opplever i diskusjoner med andre muslimer, er det et litt annet mønster. De opplever diskusjonene med andre muslimer i virkeligheten som utfordrende å forholde seg til, og diskusjonen i sosiale medier som konfliktfylte. Det tolkes dithen at diskusjoner mellom muslimer dermed har tatt en større rolle i medier, enn det har i virkeligheten. Dette peker på at den generelle opplevelsen av å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam har ulike utfordringer og muligheter for mine informanter, avhengig av hvem de diskuterer med og hvor diskusjonen befinner seg.

5 Drøftende konklusjon

Opgaven sin overordnede problemstilling er: Hvilke opplevelser har unge muslimer i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam. Det er derfor vesentlig å se hvordan oppgavens sentrale funn relaterer seg til dette spørsmålet. Jeg vil ta for meg et og et forskningsspørsmål hvor jeg oppsummerer de sentrale funnene. Til slutt vil jeg si noe om hvilke didaktiske implikasjoner disse funnene kan ha for å undervise om kontroversielle spørsmål relatert til islam i en klasse med muslimske elever.

5.1 *Hvilke kontroversielle spørsmål opplever informantene?*

Det første forskningsspørsmålet jeg har tatt for meg i analysen er hvilke kontroversielle spørsmål informantene ofte møter på i relasjon til islam, hvordan diskusjonene oppleves og hvorfor dette er spørsmål som er kontroversielle for dem. Det kom frem av analysen at mine informanter erfarer spørsmål som er knyttet til kvinnesynet i islam og homofili sin plass i islam, som kontroversielle temaer som de ofte møter på. Når det kom til kvinnesyn i islam, hadde de ulike erfaringer med slike diskusjoner. Informantene stilte seg kritiske til påstander om at muslimske kvinner var undertrykt og at hijaben er truende for den norske integreringsprosessen, mens Ali på andre siden hadde i større grad forståelse for at disse diskusjonene kom opp i og med at de bor i et vestlig liberalt samfunn. Både han og informantene mener likevel at det er viktig at det skilles mellom kultur og religion når det stilles spørsmål til muslimer og islam.

Jeg vil argumentere for at selv om slike temaer slik som kvinnesyn kan oppleves som utfordrende å møte for informantene, er det vesentlig at de deltar i diskusjoner om disse temaene. Slik de selv poengterer er det en lærerik opplevelse for dem å diskutere kontroversielle spørsmål, noe som underbygges av Kerr & Huddleston (2017) påstand om at det å “gå i dialog med og respektere andre mennesker som har verdier enn en selv står sentralt i den demokratiske prosessen”. Ved å ikke diskutere kontroversielle temaer risikerer unge å ikke gi uttrykk for sine meninger, samt å ikke vite hva andre mener eller tenker om temaer (Kerr & Huddleston, 2017, s. 11). Dette gjelder også å diskutere temaer som kan oppleves som særlig kontroversielle, deriblant homofili som vi har gått gjennom. Dette er et tema som kan berøre mange i et samfunn, men likevel kan konsekvensen av å ikke prate om slike temaer være noe som går imot en demokratisk prosess. Spørsmålet er hvordan lærere kan

møte på slike holdninger og meninger knyttet til homofili? Er det holdninger som man møter med hensikt om å endre, eller tolererer man at unge muslimer har disse holdningene som er forankret i deres religiøse tro? Et komplekst spørsmål, vil jeg hevde.

Forskningsspørsmålet har dermed bidratt til å svare på problemstillingen ved å trekke frem hvilke kontroversielle spørsmål mine informanter har opplevd, og hvordan de har erfart å møte på slike spørsmål, gjennom to perspektiver i kvinnesyn og homofili. Analysen av forskningsspørsmålet har også bydd på ulike tolkninger og muligheter på hvorfor disse type spørsmålene faktisk oppleves som kontroversielle av informantene.

5.2 Kontroversielle spørsmål i klasserommet

Hvilke opplevelser har mine informanter møte med diskusjoner om islam i klasserommet? Ut ifra analysen ser vi at informantene har ulike opplevelser. Disse ulikhetene relaterer til hvilken klasseromssituasjon de befinner seg i. For å beskrive dette har jeg tatt utgangspunkt i tre ulike typer situasjoner. Hvordan de opplever å være i klasserom 1) hvor majoriteten er muslimer, 2) hvor det er en delt klasse i antall muslimer og ikke-muslimer, og til slutt 3) å være den eneste muslimen i klassen. I klasserommene hvor majoriteten var muslimer fremkommer det i analysen at diskusjonene rundt kontroversielle spørsmål relatert til islam i stor grad foregikk med deres lærere. På grunn av klassemiljøer som var dominert av muslimer opplevde informantene i liten grad det å diskutere kontroversielle spørsmål med andre elever, og at lærerne deres derfor ble en mulighet for dette i en begrenset sammensetting. I Bilal og Ali sitt tilfelle, hvor klassene var delt mellom antall muslimer og ikke-muslimer, fremkom det at diskusjoner mellom muslimer og ikke-muslimer oppsto hyppigere i relasjon til kontroversielle spørsmål om islam. Her i likhet med den første sammensetningen fremstår et mønster av viktigheten læreren har i klasserommet når kontroversielle spørsmål diskuteres i et klasserom, noe Kerr & Huddleston (2017) peker på. Den siste informanten Isak var den eneste muslimen i sin klasse, hvor han i visse tilfeller følte at han måtte forsvare sin religion i diskusjoner som handlet om islam. Han opplevde dette som utfordrende, men nødvendig å ta på en slik rolle for å forbedre det bildet folk har om muslimer. Jeg vil hevde at dette kan begrunnes med Isak sin sterke tilknytning til sin tro, og at dette ikke nødvendigvis vil oppleves på lik måte av en annen ung muslim. Slik Anker (2017, s. 30) påpeker kan det være skremmende og ansvarsfullt å være en religiøs minoritet i klasserommet. På en annen side argumenterer både Andreassen (2016) og Toft (2017) for at det bør være rom for at elever

forteller om sin religion, samtidig som de er klare på at elever ikke bør måtte forsvare den. Hvorvidt Isak har «forsvart» eller «fortalt» sin religion kan være en tynn skillelinje. Likevel er det viktig å få frem at hans opplevelser var gode, og at han fikk frem sine poenger i klassen hvor han har opplevd gjensidig respekt. I den forstand virker det mer som at han har «

I sum ser vi dermed hvordan informanter, som befinner seg i ulike klasseromssituasjoner, har ulike opplevelser i møte med kontroversielle spørsmål relatert til islam. Denne delen av analysen peker også på et annet viktig funn, som er at mine informanter i høy grad er engasjerte i å delta i diskusjoner hvor islam er et tema i klasserommet, uavhengig av hvilken klassesammensetting de befinner seg i.

5.3 Opplevelsene av møter med ikke-muslimer og andre muslimer

Opplevelsene av å møte ikke-muslimer og muslimer ga et nærmere innblikk i hvordan informantene opplever å diskutere kontroversielle spørsmål, ved å nærmere undersøke disse relasjonene. I møte med ikke-muslimer var informantene positive til å diskutere kontroversielle spørsmål. Informantene opplever diskusjoner med ikke-muslimer som positive, på grunn av deres muligheter til å påvirke hvilket bilde ikke-muslimer har fått av informantene fra medieforestillinger. De erfarer dem også som mer nysgjerrige enn dømmende. Et interessant perspektiv er at på tross av mangfoldet i min gruppe informanter, hvor de praktiserte islam på ulike måter, var alle like opptatte av å fremme et nyansert syn på muslimer når de var i samtaler med ikke-muslimer.

Å diskutere kontroversielle spørsmål med andre muslimer ble derimot opplevd litt annerledes av informantene. De opplevde det som utfordrende meningsbrytninger, hvor det var mer ønskelig å unngå diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam. Dette kan være et resultat av at informantene er i miljøer hvor forhandlinger om visse syn innad i religionen kan være begrenset. Synnes (2019) undersøker i sin studie religiøse unges forhandlinger om kjønn i menigheter, hvor det kommer frem at noen visse ting er forhåndsbestemt av religionen. Slik som Isak og Bilal påpeker, er det ikke aktuelt å diskutere grunnleggende lære om islam. På andre siden har du Zain og Hava som har en annen tilnærming, og er mer defensive i diskusjon med andre muslimer for frykten om å bli dømt av dem. Hovedpoenget er at unge muslimer i Norge alle har ulike forutsetninger, forståelser og religionstradisjoner i møte med andre muslimer. Dette gjør det derfor utfordrende å diskutere kontroversielle spørsmål rundt

islam med andre muslimer, på grunn av at det oppleves som vanskelig å komme til enigheter. Dette gjelder kanskje spesielt diskusjoner mellom sjia og sunni-muslimer, hvor det er klare forskjeller for mine informanter mellom de to retningene. Ali påpeker at han unngår diskusjoner med andre sunnimuslimer, fordi begge parter har sterke og forankrede meninger, som gjør at diskusjonen ikke kommer noe vei, og at ingen vinner på det. På andre siden vil Aisha, Mariam og Sara hevde at slike diskusjoner ikke er viktige, og at alle til syvende og sist er muslimer. Noe jeg vil peke ut her er at å diskutere kontroversielle spørsmål ikke nødvendigvis trenger et overordnet mål hvor man må bli enige med hverandre, slik jeg oppfatter informantenes utsagn. Slik Iversen (2014) påpeker er et uenighetsfellesskap bygget på nettopp det å tolerere meningsbrytninger og uenigheter mellom hverandre. På en annen side hevder Andreassen (2012) at religion i Norge inkludert islam, har blitt mer privatisert og individuelt, som har åpnet rommet for personlige tilpasninger av religionen. Dermed er det forståelig at informantene muligens vil unngå diskusjoner om islam med andre muslimer, på grunn av et ønske om å ivareta relasjonene og respektere andres tolkninger av religionen.

5.4 Kontroversielle spørsmål i media og sosiale medier

I relasjon til hvordan mine informanter opplever diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam i medier er det to perspektiver som kommer frem. Når det kommer til representasjoner av islam i store medier, har de opplevelsen av at det bilde tydelig er preget av terror, vold, kvinnehat og kontroversielle temaer. Samtidig føler de at dette med tiden har blitt mer nyansert, og at muslimer får mer positiv dekning. Hava etterlyser likevel enda mer fra medier når det gjelder de ulike perspektivene som fremmer muslimer sak i Norge. Et viktig funn er at informantene ønsker å se en refleksjon av seg selv i medier, noe de foreløpig ikke gjør i stor grad. Det hevdes at det for mediene er den liberale eller konservative muslimen som er langt mer interessant, enn det den “gjennomsnittlige” personen er (Døving og Kraft, 2013, s. 128). Dette gjør at muslimen som i hovedsak lever et vanlig liv, faller ut av mediens fremstillinger av islam, slik som noen av mine informanter opplever. Ifølge Gripsrud (2011) har mediene en definisjonskraft på vår virkelighet, noe som muligens gjenspeiler seg i hvordan mine informanter opplever diskusjoner om islam på sosiale medier. De opplever diskusjoner om islam på nettsteder og sosiale medier med ikke-muslimer som utfordrende, hvor de opplever hatytringer mot islam og islamofobi. Å lese slike kommentarer og ytringer på sosiale medier, har fått noen av informantene til å frykte hvor mange folk som deler slike

tanker. Det støttes opp av OsloMet (2022), at det er en betydelig økning av hatefulle ytringer knyttet til islam, men disse hatytringene kom fra en svært liten del av befolkningen.

På en annen side viste det seg at Ali ofte opplevde konflikter mellom muslimer i sosiale medier, hvor spesielt konflikter mellom sjia og sunni har utbredt seg på populære plattformer for unge. Ali peker særlig ut Tik Tok og Instagram. Gripsrud (2011) peker på sosiale medier som et nettverk for relasjoner som har blitt minst like viktig - hvis ikke mer – som relasjoner utenfor det digitale. I kapittel 4.3.2 fremkommer det at informantene i mindre grad opplever diskusjoner mellom muslimer, som kan være et resultat av at disse diskusjonene har begynt å ta plass i sosiale medier. Blant nyere perspektiver peker Lundby (referert i Iversen, 2023) peker på at kunnskap om religioner ikke hentes mest fra familie, skole eller religiøse organisasjoner, men fra blant annet underholdningsmedier og sosiale medier. Dette gjenspeiler seg i hvordan informantene også vektlegger sosiale mediers rolle i diskusjoner om religionen. Jeg vil definitivt peke på dette som en interessant videre forskning som er svært relevant i tider hvor verden har blitt digitalisert.

5.5 Didaktiske implikasjoner

Til slutt vil jeg ta for meg noen didaktiske implikasjoner. Hva har funnene i denne studien å si for fremtidige lærere og elever som kommer til å være involvert i diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam? Gjennom disse funnene hvor jeg har intervjuet åtte muslimske ungdommer fremstår det for meg klart og tydelig at å møte kontroversielle spørsmål relatert til islam, er en vesentlig praksis som unge muslimer bør utsettes for, til tross for at det kan sees på som en kompleks oppgave som er lettere å unngå. En god del funn i analysen, hvorvidt det er diskusjoner med lærere, elever, samfunnsdebatter i medier eller med personer i sosiale medier, peker på positive utfall ved å delta i slike diskusjoner for mine informanter. Funnene mine peker også på at et av de mest sentrale arenaene hvor unge muslimer møter på disse diskusjonene, befinner seg i klasserommet og på skolen. Dette støttes av at opplevelsene ofte knytter seg tilbake til deres lærere og medelever. Dermed er klasserommet en av førstelinjene hvor muslimske elever faktisk møter på slike diskusjoner, noe som fører en del ansvar på skolen og lærere som underviser i disse fagene å gjøre dette på en forsvarlig måte, hvor det er noen ting å forholde seg til.

Det første er å forstå omfanget av å undervise i kontroversielle spørsmål. Her vil jeg hevde at det er vesentlig å forstå hvorfor undervisning i kontroversielle temaer er en viktig ressurs for elever. Dette er forankret i den demokratiske prosessen til elever å diskutere spørsmål med mennesker som har andre verdier og meninger enn seg selv (Kerr & Huddleston, 2017). Videre er det vesentlig å begrunne valget om å undervise i et kontroversielt tema med pedagogisk argumenter, hvor det bør være klart og tydelig at innholdet i undervisningen er relevant for elevenes læring, noe enhver lærer må vurdere i forhold til de forutsetningene som er til stede (Sætra, 2020). Samtidig er det viktig å ha felles verdier og normer for diskusjoner om kontroversielle spørsmål, hvor det er viktig å skape et åpent klasserom med mulighet for meningsbrytninger (Sætra, 2020).

Mine funn tilsier at informantene ser verdi i å delta i diskusjoner knyttet til islam med ulike begrunnelser. Gjennom å delta i slike diskusjoner føler de mer inkludering i samfunnet, økt muligheter for å vise sin side av mangfoldet i islam og muligheter til å utvikle sine demokratiske ferdigheter. Jeg vil derfor hevde at muslimske elever ikke bør beskyttes fra slike spørsmål og temaer i et klasserom, men heller utsettes for dette i tråd med at læreren er bevisst over viktige pedagogiske og didaktiske elementer i undervisningen. Det må likevel tas betraktninger av enhver lærer som er i den eventuelle situasjonen, ettersom mine funn kun er en pekepinn på hvordan noen unge muslimer opplever å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam.

Rekrutteringsprosessen av informanter jeg hadde til dette prosjektet var noe av det letteste jeg opplevde, ettersom informantene med glede ville stille opp for å snakke om sin religion. Dette er noe de har sterk tilknytning til og er stolte av, men også litt bekymret for hvordan de vil bli oppfattet ved å vise det. Dette er hverken en oppgave hvor jeg forsøker å forsvare muslimer og islam sine meninger, eller kritisere religionen, men heller å belyse de mulige opplevelsene flere unge muslimer har i møte med diskusjoner hvor islam er involvert. Selv om dette er en studie hvor "kun" åtte informanter fra Oslo-øst er involvert, vil jeg tro at flere unge muslimer sitter med en del av de samme opplevelsene, men også naturligvis flere som ikke sitter med disse følelsene. Forhåpentligvis kan denne studien likevel være et interessant innblikk, på hvordan unge muslimer opplever å diskutere kontroversielle spørsmål relatert til islam.

6 Litteratur

Anker, T. (2020). *Analyse i praksis: en håndbok for masterstudenter*. Oslo: Cappelen Damm AS

Anker, T. (2018). På tide å si farvel til verdensreligionene? I von der Lippe, M. & Undheim, S. (Red.), *Religion i skolen: Didaktiske perspektiver på religions- og livssynsfaget (25-34)*. Oslo: Universitetsforlaget

Anker, T. & von der Lippe, M. (2016). Tid for terror: Læreres håndtering av kontroversielle spørsmål i skolens religions- og livssynsundervisning. *Prismet forskning*, 67 (4), s. 261-272. Hentet fra: <https://journals.uio.no/prismet/article/view/4478/3931>

Andreassen, B. O. (2012). *Religionsdidaktikk: en innføring*. Oslo: Universitetsforlaget

Døving, C. A., & Kraft, S. E. (2013). *Religion i pressen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gleiss, S. M. og Sæther, E. (2021). *Forskningsmetode for lærerstudenter – å utvikle ny kunnskap i forskning og praksis*. Oslo: Cappelen Damm.

Gripsrud, J. (2011). *Mediekultur, mediesamfunn (4. utg)*. Oslo: Universitetsforlaget.

Iversen, L. L. (2023). *Religiøse trender i Norge og Religion i medienes grep: Et lite bokessay*.

Iversen, L. L. (2014). *Uenighetsfellesskap. Blikk på demokratisk samhandling*. Universitetsforlaget.

Kasahara, Y., Liodden, T., Yazidi, A., Lid, S., Upreti, R., Mofrad, A. A., & Nilsen, A. B. (2022). *Kartlegging av omfanget av hatefulle og diskriminerende ytringer mot muslimer*.

Kerr & Huddleston. (2017). *Living with controversy: Teaching Controversial Issues Through Education for Democratic Citizenship and Human Right. Training pack for teacher*. Hentet fra: <https://rm.coe.int/16806948b6>

Kjelling, A. G. (2009). *Å forhandle om identitet–unge muslimer om mediebildet av islam* (Master's thesis, NTNU). <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/3029325/Anne%20Grethe%20Kjelling.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kunnskapsdepartementet. (2019a). Religion og etikk (REL01-02): Kompetansemål og vurdering. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/re101-02/kompetansemaal-ogvurdering/kv172>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Sandberg, Sveinung & Andersen, Jan Christoffer & Gasser, Tiffany & Linge, Marius & Mohamed, Idil & Shokr, Samah & Tutenges, Sébastien. (2018). Unge muslimske stemmer: Om tro og ekstremisme. 10.18261/9788215050003-2020.

Stradling, R. (1984). The Teaching of Controversial Issues: an evaluation. *Educational Review*, (Vol. 36, No. 2), 1984. Hentet fra: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0013191840360202>

Synnes, Ronald M. 2019. Kjønn og religiøse grenser: Unge muslimer og kristnes forhandlinger av kjønn i migrantmenigheter. *Norsk Sosiologisk Tidsskrift* 4: 254–68.

Sætra, E. (2020). Bruk av karikaturer må kunne begrunnes pedagogisk. *Utdanningsnytt.no*. Hentet fra <https://www.utdanningsnytt.no/islam-karikaturerklasserommet/bruk-av-karikaturer-ma-kunne-begrunnes-pedagogisk/261821>

Sætra, E. (2021). Discussing Controversial Issues in the Classroom: Elements of Good Practice. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65(2), 345–357. <https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1705897>

Toft, A. (2018). Inescapable News Coverage: Media Influence on Lessons About Islam. I Lundby, E. (Red.), *Contesting Religion: The Media Dynamics of Cultural Conflicts in Scandinavia* (s. 259-277). Berlin; Boston: de Gruyter. Hentet fra <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110502060-020/html>

Toft, A. (2017). Islam i klasserommet: unge muslimers opplevelse av undervisning om islam. I Høegs, I. M., (Red.), Religion og ungdom (33-49). Universitetsforlaget

Østberg, S. (2003). Muslim i Norge: religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere. Oslo: Universitetsforlaget

7 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1, Intervjuguide

Intervjuguide – Kvalitativ undersøkelse:

Problemstilling: *Hvilke opplevelser har muslimske ungdommer i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam?*

Brief

1. Vil du fortelle kort om din bakgrunn og hvilken tilknytning du har til islam?
2. Hvilken skole går du på? Hvilke fritidsaktiviteter driver du med?
3. Hvorfor valgte du å delta på dette intervjuet om kontroversielle spørsmål knyttet til islam?

Kontroversielle spørsmål relatert til islam

4. Når vi snakker om islam, er det noen spørsmål som dere har opplevd at skaper mye uenighet eller sterke følelser?
5. Har du noen gang opplevd en diskusjon hvor islam har vært temaet? Kan du gi noen eksempler?
6. Har du noen gang opplevd en klasseromsdiskusjon om kontroversielle temaer relatert til islam? Hvordan opplevde du dette?
7. Hvordan møter du andre som ikke er muslimer hvis det blir en diskusjon om et kontroversielt spørsmål relatert til islam?
8. Hvordan møter du muslimer hvis det blir en diskusjon om et kontroversielt spørsmål relatert til islam?

Islam og media

9. Hvor føler du at det er oftest at diskusjoner om kontroversielle spørsmål dukker opp?
10. Hvordan føler du at medier fremstiller kontroversielle temaer relatert til islam?
Føler du at media fremstiller et balansert syn av kontroversielle temaer relatert til islam?

Håndtere diskusjoner om islam

11. Hva tenker du er den beste måten å håndtere diskusjoner om islam på som en ung muslim? Har du vært selvkritisk til måten du har håndtert noen diskusjoner i etterkant?
12. Er det bra at man kan ha diskusjoner om kontroversielle temaer relatert til islam?
Hvorfor eller hvorfor ikke?

Debrief

13. Hvordan føler du at intervjuet har gått i dag?
14. Er det noe du føler at du ikke har fått sagt i dette intervjuet som du gjerne vil legge til?
15. Har du noen spørsmål som er knyttet til studien og intervjuet?

7.2 Vedlegg 2, Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet **” Hvilke opplevelser har muslimske ungdommer i møte med diskusjoner om kontroversielle spørsmål relatert til islam?”**

Formål

Formålet med dette prosjektet er å forske nærmere på hvilke opplevelser muslimske ungdommer har i møte med kontroversielle spørsmål eller temaer som er relatert til islam. Det skal gi et innblikk i hvilke opplevelser og erfaringer dette utvalget har rundt kontroversielle spørsmål relatert til islam.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF vitenskapelige Høgskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du er en del av denne målgruppen som jeg gjerne vil ha med til dette prosjektet:

- Du identifiserer deg som en muslim
- Du er ungdom mellom 16-20 år

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta på dette forskningsprosjektet så vil det innebære et intervju på mellom 40-60 minutter hvor jeg stiller deg spørsmål relatert til forskningsprosjektet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil være hovedsakelig forskeren som besitter all informasjon om deg, samtidig vil institusjonen MF, prosjektgrupper og veileder ha en del innblikk til din informasjon.
- For å sikre den samlet informasjonen vil alle retningslinjer følges slikt at informasjonen ikke kommer på avveie. Samtidig vil enhver informant anonymiseres i teksten og gis et fiktivt navn gjennom forskning.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes ved godkjenning av forskningsprosjektet, som etter planen vil være i august 2024. Etter dette vil alle personopplysninger som er samlet inn og all data bli permanent slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra *MF vitenskapelig høgskole* har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Emil Sætra: emil.satra@mf.no

Vårt personvernombud:

- Berit Hillestad mail: berit.w.hillestad@mf.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Student

Emil Sætra

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et intervju*
- at mine opplysninger blir behandlet av forskeren til oppgavens formål*
- at mine opplysninger ikke blir delt med andre, og er kun til forskeren og eventuelt veileders innsyn*
- at min deltakelse i intervjuet blir brukt i forskningsprosjektet med forbehold om at mine personopplysninger forholder seg anonyme*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)